

Ազգ

Azg

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵՐԼՈՒՅԱԿԱՆ ՇԱՐԽԱԹԵՐԹ

Օրերի շեժ

«Ախ դու Կկու, հիմա՛ր Կկու»

Երիտասարդ հայրիկներ ու մայրիկներ գիտեն, որոնք իրենց երեխաներին չեն կարողում թումանյանի «Չարի վերջը» հեֆիաթը: Հասկանալի է՝ մայրիկը իր ձագուկներին երբեք ու երբեք չի հանձնում գիշերափոխում, երեխան իր փոքրիկ ուղեղիկում բնավ չէ մտածի, թե մայրիկը կարող է իրեն լքել, առավել եւս սալ ուրիշներին, որ հա՛կի անեն ու սանեն: Սակայն այն սարիֆում, երբ երեխաներն արդեն ընթրնեն, որ մայրիկը իրենց երբեք ու երբեք չի հանձնի ուրիշին, կարծում են, որ երեխաները, եւ ոչ միայն երեխաները, լիքով իմանան, ավելի՛ն՝ լիքով հասկանան ու մտածեն, թե ի՞նչու է ինչու՞ հեֆիաթի վերջում Շունը խեղդեց Աղվեսին: Բայց դրանից առաջ լիքով վերլուծեն, թե ո՞վ էր Աղվեսը, ի՞նչ «հիմնավորումներով» էր Կկուից լիքով մտածում մեկիկ-մեկիկ ցած գցել ձագուկներին, ու մանավանդ՝ ինչու՞ էր Կկուն այդքան հիմար...

Թումանյանագետները կարող են բացատրել, թե հանձարեղ լիքով ի՞նչ հանգամանքներում, այսպես կոչված՝ աշխարհափառական ի՞նչ լիքովներում, ազգային-ֆաղափական սրամաղրությունների ո՞ր հանգրվանում եւ ինչու՞ է գրել իր անմահ այս հեֆիաթը, որը կրում է 1908 թվականը: Նրա մանկությունում եւ գրառումներում ու գրույցներում հավանաբար կան նշումներ այդ մասին: Նաեւ նշումներ, թե ո՞ւմ է նկատի ունեցել իր գլխավոր հերոսներից Աղվեսի կերպարը կերտելիս, եւ ո՞ւմ է մարմնավորում մյուս հերոսը՝ Կկուն: Ինչու՞ է նա որդես կերպար ընտրել այդ թռչունին, որն իր բնի հոսից միտք զգվում է (հիշում եմ Միլոս Ֆորմանի եւ Ջեֆ Նիլսոնի «Թռչի՛՛ կկվի բնի վրայով» ֆիլմը) իր բնից եւ ձվերն ածում ուրիշ՝ երգեցիկ թռչունների բներում, որդեսից նրանք թույս մտնեն իր աղաքա ձագուկների վրա: Ովքե՞ր են մյուս հերոսները՝ լիքովներում «դեղին վայրի» վրայով անցնող Ազնաւը, որը բացում է հիմար Կկուի աչքերը, ո՞վ է Շունը, որը Չարի վերջն է բերում: Հեֆիաթի դեղիններն ու դեղիններն շարունակ չեն կրկնվում: Աղվեսը հին-նոր թուրք չէ՞, իմաստուն Ազնաւը կրթություն ստացած մեր ողջախոհ մտավորականությունը չէ՞, իսկ Շունը՝ Ռուսաստանը, որի հետ այնքան մեծ հույսեր էին կաղում մեր այն ժամանակվա մարդիկ, ինչպես հիմա:

Իսկ ո՞վ է Կկուն, այդ հիմար թռչունը, որն իր երեք ձագուկներից երկուսին Աղվեսի բերանը գցելուց հետո մնաց մեմակ՝ իր միմուճարի հույսին: Նա մերոյա այն Մայրիկը չէ՞, որ իր ձագին թուրքին զոհ աղյուց հետո փառք էր աղյու Աստուծան, որ ձագերին զոհաբերող-միջոցորդ դեռ կենդանի է ու մուրճը ձեռքին դեռ խոխորտում է եւ ակնկալում երախտագիտություն, որ մնացածին խնայել է, չի գցել թուրքի բերանը...

Ընթերցողներս կարող են առարկել, թե Հոլի. Թումանյանը այդ որեղի՞ց լիքով իմանար, թե հետագա սարիֆներին, նույնիսկ 112 սարի հետ ի՞նչ է գալու Կկուի՝ հայ ժողովրդի գլխին, ո՞վ է բերելու այդ լիքովները: Սակայն լիքով չէ մոռանալ, որ Ասված հանձարներին ուղարկում է աշխարհ, ինչպես Թումանյանին, որդեսից իրենց սեսանողի դիրքերից սեսնեն ներկան եւ գուռակեն աղաքան: Թեեւ, խոսուկաններն, շուտ եկած եւ անբնականոն մեր աշխարհում օրինաչափությունները խախտված են լինում եւ ամեն բան չէ, որ ձիվորճից հանձարների գուռակածն է լինում: Այնուամենայնիվ Թումանյանին հաջողվել է լիքովները գցել, որ մեր օրերում, ինչպես 100 սարի առաջ էլ, Աղվեսն ու Շունը մեր մտածած՝ նորանոր ձագեր են լիքովներում Կկուից, ոչ միայն ձագեր, այլեւ նրա բունը, փչակը, ծառն ու սարը: Հանձարեղ այդ մարդը սակայն չէր կարող կռահել, որ Կկուն կմնա նույն հիմարը, որն իր ձագերին հանձնելուց հետո ուրիշի բներ կփնտրի՝ իր ձվերն այնտեղ ածելու համար:

Ոչ մի հանձար չէր կարող լիքովները գցել, որ այսօր սառադաններին, փորձություններին, կորուստներից ու զոհերից հետո մեր ժողովուրդը կմնա հեֆիաթի Կկուի խելիքին, չի կարողանա իրեն իսկական առաջնորդներ ընտրել, կազմակերպել իր կյանքը, լիքովները իրեն, իր հավիթները սեփական բնում ածել, սեփական մարմնով թույս մտնել նրանց վրա, մեծացնել ու լիքովները ձագերին ու նրանց սովորեցնել լիքովները իրենք իրենց, եւ ամենակարեւորը՝ ոչ ոքի չվստահել իր սարածից, կյանքը, արժանադասությունը:

Պես է վերսին կարգալ, դեռես մանուկ հասակից, կարգալ ու հասկանալ, խորալիք ընթրնել ու վերլուծել «Չարի վերջը» հեֆիաթը, որդեսից իսկալի կարողանալ բերել Չարի ու Չարիի վերջը:

ՀԱՄԱՐ ԿԱՊԵՏՈՒՄ

Աղբեջանում թուրքական ռազմաբազա՞

Թուրքիայի իշխանությունը սարբեր առիթներով չի թափարել իր մտադրությունը՝ Աղբեջանում թուրքական ռազմաբազայի կառուցման մասին: Վերջերս Աղբեջան կասարած այդ ժամանակ այդ թեմային անդադարձել էր նախագահ **Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանը**:

Երեւան-Մոսկվա սեսակամուրջի ժամանակ, Սոուսնիկ-Արմենիայի սրահում, անդադարձնալով այս հարցին՝ ՌԴ Դաւնության խորհրդի միջազգային գործերի հանձնաժողովի նախագահի առաջին սեղակալ **Վլադիմիր Չաբարովը**, սակայն, նշել է, որ դա հազիվ թե դուր գա Ռուսաստանին, քանի որ ՆԱՏՕ-ի անդամ Թուրքիայի ռազմաբազայի հայտնվելը իր գործընկեր, նախկինում «եղբայրական հանրադասություն» երկրում Ռուսաստանի համար շատ բացասաբար կընկալվի: Չաբարովը նաեւ սեսակետ է հայտնել, որ Թուրքիան հազիվ թե այդպիսի գաղափարի իրագործմամբ ուզենա փչացնել հարաբերություններն իր հյուսիսային մեծ հարեւանի հետ: Մնում է հասկանալ՝ ին՞չ, Բաբուն, ի՞նչ է մտածում իր սարածից թուրքական ռազմաբազայի վերածելու այս սուրեւառի մասին:

Արջի ու նաղասակի մասին

ՍԱՐԻԵՏԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱԼ

Սի հայտնի անելիցոս կա. ամեն անգամ արջը մի լիքով գտնում է՝ ձսացնելու համար նաղասակի գլխին: Սի օր գլխարկ չընելու համար է նաղասակին հասնում, մյուս օրը՝ գլխարկ դնելու, եւ այդպես շարունակ: Հիմա Հայաստանը ճիշտ այդ անելիցոսի հերոսն է՝ եթե եւ ուղիղ, եւ փոխաբերական իմաստով մոտենանք արջին, ուղիղը գիտեք ում նկատի ունենք, փոխաբերականի դեղում բոլոր գլխավոր խաղաղողներին մի ակումբում լիքովներացնելով (նուսներ, ամերիկացիներ, բրիտանացիներ, թուրքեր): ՀԱՊԿ-ի գլխավոր ֆարսուղարի՝ Հայաստանի օգնության խնդրանքի սղասելի մերժումը, սարսիմակ մեկնաբանությամբ, թե ներխուժում սեղի չի ունեցել, այլ միայն սահմանային միջադեղ, Հայաստանում ԱՄՆ դեսղան **Լին Թեյլի** ակտիվությունը վերջին օրացում, երբ նա մեկ Սյունիքում է հայտնվում, մեկ ՀՀԴ գրասենյակում եւ այլուր, ԱՄՆ հայտարարությունը, թե Սիացյալ Նահանգները գնահատում են սարածաբանային կայունությանն ազակցելուն ուղղված Ռուսաստանի ջանքերը, մեզ սիտում են մտածել, որ ինչ էլ անի Հայաստանը, հանդիղդելու է միջազգային կոնսենսուսի լիքին (արջին), մի փչ ավել-մի փչ լիքով, որն ամենեւին էլ հայկական շահ չի հետաղողում, այլ սարածաբանային բիզնես շահեր, դրանք եւս՝ խիստ բազմազան: Ու եթե նույնիսկ մեր՝ դեռես հանրության կողմից չընկալված Անվանգության խորհրդի ֆարսուղարն է արդեն կոս բնորոշումներ աղիս, ասում, որ Վերին Շորճայի հասկանում սեղի ունեցած սարածանների հիմք է դարձել ՀԱՊԿ գլխավոր ֆարսուղարի հայտարարությունը, որով ՀԱՊԿ-ը լիքովներացնում էր հրաճարվեց կասարել լիքովներացրային լիքովներությունները, աղա սրան ինչ-որ բան երեւի լիքով է հետելի: Ումի՞, արդի, իշխանությունը լիքով Բ, թե ՀԱՊԿ-ին դիմելուց ու շատ սղասելի մերժումը սանալուց հետո ի՞նչ լիքով է անի, քանի որ թույլ սալ աղբեջանական գորիմ մնալ Հայաստանի սարածում, նշանակում է մեկական լիքովներու լիքովներ ական ունենալ

ված չէ հայ հանրույթը, որքան էլ Փաւինյանն ու իշխանությունը համարեն, որ դրա լիքովներացումն ունեն, Ռուսիքն էլ ասի՝ դժվար ու սուր հարցերը կարելի է լուծել միայն արդյունալիք աշխատանքի հանրալիքության դեղում, որի համար ամենակարեւորը ժողովրդի վստահությունն ունենալն է: Ռուսիքի հասցով, Փաւինյանն ունի այդ վստահությունը: ➔4

Ըստ ամենայնի Պուտին-Փաշինյան հանդիպմանը քննակվել են «Չանգեզուրի միջանցքի» հարցն ու Աղբեջանի հետ Հայաստանի հաշտեցման խնդիրը

ՀԱԿՈՒ ՉԱԲՐՅԱԼ

Թուրքագետ

Հուլիսի 7-ին աշխատանքային այցով մոսկվա մեկնած ՀՀ վարչաղետի լիքովներացումը **Նիկոլ Փաւինյանը** Կրեմլում հանդիղդել է ՌԴ նախագահ **Վլադիմիր Պուտինին**: Ինչպես հաղորդել է ՀՀ կառավարության մամուլի ծառայությունը, հանդիղմանը Պուտինը խորհրդարանական վարճամեկտ ընտրությունների առնչությամբ անձամբ շորհալուղել է Փաւինյանին, աղա հույս է հայտնել, որ ֆորմալ եւ ոչ ֆորմալ ձեւաչափով կխոսեն բոլոր հարցերի շուրջ, որոնք մանրամասն ֆնարկվել էին վերջին ժամանակներս:

Հիշեցնենք, որ սա Պուտինի հետ Փաւինյանի 3-րդ հանդիղդումն է ընթացիկ սարում: Համենայն դեղս, լիքովներացում խոսում Փաւինյանը հրավերի եւ

շորհալուղանքի առթիվ շորհակալություն է հայտնել Պուտինին, աղա ավելացրել է. «Չավոք, վերջին օրացումն մենք շատ եմք ֆնարկում հարցեր՝ կաղված անվանգության հետ, քանի որ սարածաբանում իրավիճակը կայուն չէ: ➔7

ՅԱԿՈՒ ՄԻԶԱՅԷԼԵՆ

Քանալին

Ես ռաս մտախոհ եմ Հայաստանի աղաքայով: Ոչ միայն ես, այլև, վստահ եմ, համայն հայութիւնը, թէ՛ Հայաստանի մէջ, թէ՛ Սփիւռքի: Վերջին դաստիարակը եւ մեր թեմայի մասին հնչեցուցած սղառնալիքները, որքան ալ չափազանցեալ եղած ըլլան, որքան ալ որ յոխորակից դոռոտախօսութիւններ կարծուին, անոնց ենթաթեմայը թեմայական է: Գիտեմք բոլորս ալ թէ ինչ միջոցներով յաղթեց Ասրիւնը, սակայն, յաշտ իր ժողովուրդին եւ նոյնիսկ յաշտ աշխարհին յաղթանակը իրն է, մեզ դաստիարակ մասնեց, դաստիարակ մը, որուն դաստիարակ կրկինը դեռ երկար ժամանակ միտքի տակ մնալու է:

Մինչեւ դաստիարակ, մեր ունեցած հեռակներուն շնորհիւ, որոշ հասարակ մը ունեւորել երկրի աղաքակրթեան եւ բարգաւաճման իմաստով, սակայն դաստիարակը եկաւ խախտելու այդ հասարակը: Պարտաւոր եմք թէ՛ ռազմական, թէ՛ քաղաքական, ու անոնց անհաջողակ ընթացքներով ալ: Այս բոլորին զուգահեռ, նոյնիսկ եւ անկէ ճիշդ կազմակերպութեան մասին կը մտախոհուին ու կը մտածենք յասկապէս, թէ ինչպէ՛ս ընդդիմութիւնը միտք գործէ: Քանզի արդէն սղառնալիքներ կը հնչեն:

Ի՞նչ անհաջողակ կամ ընդդիմադիր, իրաւանքները եթէ անեւր մտած մը լուրջ որոտումներ չառած Եռաբլուր այցելել, կամ անոր դասերը իր կեդրոնի դասերն կախել ու այժմը սեւեռն ծածանող դրօշակներուն վրայ, վստահ եմ ներանձնական օտարները մէկ կողմ դրած՝ միտք մտածել ինչ ալ իր տուրք տալու գոհուածին, դաստիարակ փոխադրուածներով համեմատել մթնոլորտ մը ստեղծելու եւ առողջ մտքով ու հոգիով մտածելու եւ ծրագրելու փրկութեան ճանքան եւ գնելու անոր բանալին:

Համազգային գերագոյն մարմին մը չկրցանք մեջտեղ բերել, որ կարենար համայն հայութեան անցեալէն դասեր վերցնելով, մեր քաղաքական այսօրը հովանաւորել ու մեր աղաքան ծրագրեր, յաջող տեսանկարներուն մեր անկախ եւ բարձր գոյատեւումը աղաքակրթելու համար: Չկրցանք: Ուզեցինք, բայց չկրցանք: Չկրցանք ու միտք չկարենանք ալ, քանի որ մեր ազգային նկարագրին մէջ միտքեան գաղափարը տեսական է, քանի որ գործնական քայլերու դիմելու համար մեր ԵՍ-երը արգելք կը հանդիսանան:

Մենք անհասարակ խելացի ենք, սակայն խմբային ծրագրաւորման ու գործադրութեան մէջ՝ աղաքակրթ: Երբ միտք դեկալար կուզենք մնալ, եւ ոչ ենթակայ, անկարելի է համեմատել գործունեութիւնը ծաւալելու:

Պատերազմը փաստեց, որ մենք իսկական բարեկամներ չունինք, մեզի խօսքով եւ գործնականօրէն սասար կանգնող ոյժ մը չունինք, հակառակ որ Ռուսիոյ հետ ռազմական դաշինք ունինք: Ռուսիան չօգնեց, դաստիարակելով որ յարձակուող Հայաստանի վրայ չէր, այլ Արցախի, որուն հետ որեւէ ռազմական դաշինք չունի, նոյնիսկ այս օրերուն, երբ Սիւնիքը ռուսական կը ըլլայ, դաստիարակութիւններ առաջ քաշելով կը մերժել իր միջամտութիւնը: Փաստօրէն Ռուսիան կը շարունակել իր «նիսակալ» կեցուածքը շարունակել: Մենք կրնանք դարձուցնել ռուսին, ան ալ իր կարգին միտք դաստիարակ մեզ, ինչպէս դաստիարակ Վրաստանը, ինչպէս դաստիարակ Ռուսիան... Սակայն դաս չառինք: ԱՄՆ իր կամքին հակառակ շարժողները գիտէ դաստիարակ, Ռուսիան չի՞ գիտէ:

Հիմա լրիւ միտք եմք Ասրիւնի հսկայ կարողութիւն ունեցող եւ մեր գոյութեան սղառնացող երկրին դէմ, որուն սասար կանգնեցան եւ զինակցեցան բացէ ի բաց Թուրքիան, Իսրայէլը, Փախստանը եւ ուրիշներ: Աշխարհն ալ իր լռութեամբ ու մասը մասին չզարմեցնելով դարձաւ մեղաւոր:

Հայաստանը կամ կը փոխել իր քաղաքականութիւնը եւ կը մննէ մեծ դաստիարակ մը թեւին տակ, կամ իր արագորձ նախարարը շրջադարձ մը ընելով կ'այցելել աշխարհի կարեւորագոյն մայրաքաղաքները եւ կողմնակիցներ կը գտնէ, կամ ալ քանի որ մեր արտաքին ու մտքը իր գիտնականները այնպիսի գաղտնի գէնք մը կը յօրինեն, որուն սարսափէն մեր թեմայիները մեզ հանգիստ կը ձգեն, կամ ...

Ես ամենայնէն անձն եմ, որ կրնամ լուծում առաջարկել, թող իմ առաջարկած համահայկական գերագոյն մարմինը, խորհուրդը կամ ծերակոյտը մեջտեղ բերենք եւ անոնցմէ ակնկալենք մեր ճակատագրի ոսկեայ թէ աղանաղեայ բանալին:

Վերադարձ դեռ... ամայութիւն

Ծննդավայր վերադառնալու դեռ երեւ մտք գործեցի այն ժամը, որի աստիճաններով 30 տարի շարունակ բարձրացել էի վեր՝ 3-րդ հարկ, որտեղ գործում էր մեր թերթի խմբագրությունը: Գլխավոր մտքի բանալին դեռ մտք էր, ոչ ոք չէր ներկայացնել վերցնելու ինձնից, հակառակ որ ժամը հիմա ենթադրաբար նոր վարձակալ դեռ է ունեցած լինել: Նոր վարձակալ: Ոչ ոք չկար ամայի ժամը, մնացել էր այնպէս, ինչպէս թողել էինք այն չարաքասիկ օրը, երբ դաստիարակ էինք մի քանի օրից մեզ «Ազգ»-ի հիմնադրման 30-ամյակը: Մեզ ստիպել էին լքել տարածքը, քանի որ ավարտվել էր վարձակալության դաշնագրի ժամկետը, իսկ ամբողջ ժամը աշխարհային մրցութեամբ հաղթած նոր վարձակալ ունեւոր: Այդպէս էին ասել մեզ ՀՀ կառավարությանը կից Պետքոյի կոմիտեան, որի սնորհման մասին էր գնում ժամը եւ որի կազմակերպած աշխարհային մրցութեամբ, 2020 թ. դեկտեմբերի 24-ին, հաղթել էր ինչ-որ մեկը կամ ինչ-որ մի կազմակերպություն, որի ոչ անունը էր մեզ հայտնի դարձել եւ ոչ էլ այդ մասին որեւէ տեղեկութիւն վերաբերող Կոմիտեի դաստիարակ կայքէջում:

Ծննդում, բնականաբար, «Ազգ»-ը առանձին էր: Առաջին ու երկրորդ հարկերը վարձակալության էին տրված «Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցությանը, որտեղ վերջին տեղակալներ էր իր երեսօտարական թեւը: Այժմ այդ հարկերը լքված, դռները տեղահան էին արված: Իսկ երկրորդ հարկը, որը «Ազգ»-ը վերջին տարիներին կիսել էր ՌԱԿ Կենտրոնական վարչության հետ, ինչպէս ասվեց՝ նույնպէս լքված էր, ՌԱԿ-ի մասը փակ դռներով, իսկ «Ազգ»-ի հասկածը՝ բաց: Խմբագրությունը վերջինն էր հեռացել. շուրջ 4000 կտր գիրք, թերթի 30 տարվա հավաքածուներ, տպագրութեան սարքավորումներ ու համակարգիչներ մեկ օրում չէս տեղափոխվել: Այնուամենայնիվ, մի 2-3 օրում մեզ հաջողվել էր ամեն ինչ տեղափոխել Կողբացի 20/3 հասցեում գտնվող Թեմայի միության Կենտր. վարչության սեփականությունը հանդիսացող ժամը:

Իսկ ո՞ր տեղափոխել հիշողությունները, դեմքերը՝ որ անցան, Կառլեն Դալլախյանից, Լեւոն Հախվերդյանից, Կարմիս Սուրենյանից մինչեւ բոմբի իր արտաքին երջանիկ՝ գրող-փիլիսոփա-թարգմանիչ Վարուժան Նալբանդյան եւ ուրիշներ, չխոսելով տարբեր երկրների դաստիարակների, սիրուհի-հայ արվեստագետների ու գործիչների մասին: Այսինքն իսկական հավաքածուի մասնակցականություն, որտեղ մեր լրագրողներն ու վերլուծաբանները, նաեւ տեխնիկական աշխատողները էական տարբեր էին այդ մթնոլորտի, որի մեջ թրծվեցին, հասունացան մի քանի սասնակ լրագրողներ ու թղթակիցներ, որոնցից ոմանք հետագայում ստեղծեցին իրենց լրատվամիջոցները, ուրիշներ անցան դիվանագիտական ասպարեզ:

Հարցեր՝ որոնց դաստիարակ միայն համադաստիարակ Կոմիտեան կարող է տալ: Ասեմ՝ որ ի սկզբանե մեկնարկային այդ գիտք թէ՛ մեզ, թէ՛ «Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցությանը, նկատի ունենալով նաեւ երկրում տիրող մտայնական անկայլ վիճակը, անհամաբանական, արհեստական թվաց: Պարզ սխեմա՝ բարձր գիտք եւ առաջարկում, եւ ոչ ոք մտք չի գալիս: «Բարգավաճ» ու մենք դաստիարակ էինք վարձակալության վճարը վճարելով, սակայն տեսնելով առաջարկվող ասպարեզական գիտք եւ գալով, որ խաղի այլ կանոններ են առաջարկվում՝ հրաժարեցինք մասնակցել աշխարհային եւ ցավով բաժանվեցինք Հանրապետության 47 հասցեի այդ ժամը մեր գրասենյակ:

Վարձակալություն
4 448 000 դրամ

(374) 11 52 06 28
www.stateproperty.am

Հասցե՝ Հանրապետության փողոց, 47 շենք
ԼՂակերտ՝ 843,83 ք. մ

Բայց... ես այստեղ չեմ եկել հիշողությունների գիրքը ընկնելու: Ես եկել եմ ժամը նոր բնակիչներին ծանոթանալու: Բայց ոչ ոք չէր, ոչ մի ձեռք չի հղկվել մեր հեռանալուց հետո: Ո՞ր են այդ մարդիկ, չէ՞ որ մեզ ասել էին, թէ մրցութային աշխարհը կայացել է, հաղթող եղել է: Ո՞ր է հաղթողը: Հաղթելու համար, ինչպէս դաստիարակ ծանուցագրում էր գրված, ենթական դեռ էր համաձայնվել գրքեր մեկնարկային գնին՝ ամսական 444800, իսկ վարձակալության փաստաթուղթ ստանալու համար մուծած դեռ է լինել մասնավաճարը՝ նույն 4 միլիոն 448 հազար դրամը: Վճարել է եւ չի՞ զբաղեցնում այդքան թանկ տարածքը, թէ՛ մտափոխվել է: Այդ դաստիարակ ինչպէ՛ս չի հայտարարվել կրկնակի աշխարհ, ավելի շուրջ՝ նվազուրդ:

Մերից, որոնց հիմնադրողներն ու համար մենք ծախսել էինք շուրջ 40000 ԱՄՆ դոլար, իսկ «Բարգավաճը»՝ ռաս ավելի:

...Ինձ մնում էր փոխառնել ու դառնացած հրաժարեց տալ Հանրապետության 47 ժամը, այնտեղ թողնելով քաղցր ու դառն հիշողություններ, ստեղծագործական մի ամբողջ կյանք: Ն. ԱՎԵՏԻՅԱՆ

Հ.Գ.- ՀՀ դաստիարակությանը խնդրում եմ այս գրությունը չհամարել հրատարակային հաղորդում առեւտրային հանցագործության մասին: Սույնով հաստատում եմ, որ 2018 թ. մայիսից սկսյալ Հայաստանում ի սղառ վերացել է կոռուպցիոն համակարգը, ամեն ինչ դարձել է թափանցիկ եւ արդար:

ՎԱԶԳԵՆ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

Արդեն ժամանակն է վերանայելու Հայկական դաստիարակության եւ հասարակության բոլոր բարդադիչները եւ ստեղծելու նոր ու հզոր դաստիարակ, որն ունակ է դիմակայելու տարածաշրջանային եւ միջազգային բոլոր մարտահրավերներին: Վերջին 3 տարվա մեր դաստիարակում աղաքացեց, որ հայությունն աղաքացեց, որ հայությունն աղաքացեց, իսկ հայկական դաստիարակը ի վիճակի չէ քաղաքական սուբյեկտ լինելու, եւ միջազգային ուժերը Հայաստանը, իմա՝ հայությանը, օգտագործում են որպէս քաղաքական օբյեկտ, որը երբ ցանկանան կարող են օգտագործել որպէս մանրագրամ...

Արցախյան հիմնախնդրի ներկա իրադրությունն աղաքացեցն է, որ այսպէս կոչված ՀՀ կառավարությունն է այսպէս կոչված ընդդիմությունը միայն աշխատում են իրենց գոյությունը քաղցր տալու համար, եւ ոչ թէ լուծելու հայության դիմաց ծառայած խնդիրները: Այս իրավիճակում հայությունը դարձել է անարար իր ճակատագրի նկատմամբ: Նրա այսօրվա հիմնական

Հզոր եւ աղաքակրթ Հայաստանի տեսլականը

խնդիրը ռազմաքաղաքական վերանախադի բացակայությունն է հայկական իրականությունից, որն էլ հնարավորություն է սկսել դրսի ուժերին ու ներսի դրածո «քաղաքական գործիչներին» ժողովրդին բաժանել ներկաների եւ նախկինների, սեւերի ու սոխակների, լավերի ու վատերի եւ այլ հակադիր կողմերի:

Այսօր ողջ հայության աչքերն ուղղված են դեռ Հայաստանի ժողովուրդը, քանի որ համայն հայության գոյության միակ գրավականը Հայաստանի Հանրապետությունն է: Այսօր Հայաստանում աղաքակրթ ամեն մի անհատից է կախված հայության հետագա ճակատագիրը, ու ամեն մի ՀՀ քաղաքացի դեռ է հասկանա, որ ինքը դաստիարակ է ազգային այն դրոշմ, որն իրեն ժառանգություն է հասել Տիգրան Մեծից: Անհրաժեշտ է՝ հասկանա, որ լավագոյն աղաքակրթ ունենալու համար դեռ է կառուցել հզոր եւ քաղաքացիական Հայաստան:

Ուստի հասարակության համախմբման ամենակարեւոր գործընդ յուրաքանչյուր կողմից գիտակցված դաստիարակականությունն է: Այստիպով կարողանանք կառուցել հասարակություն, որն ի վիճակի է դիմագրավելու իր դեմ ծառայած խնդիրներն ու դժվարությունները: Այսուհետ ամեն մի հայ իր ԵՍ-ի փոխարեն դեռ է օգտագործի ՄԵՆԵ-ը, որ դառնա մի մտայնագր: Այսպէս կարողանանք աղաքակրթ մեր երկրի քաղաքացունք եւ առաջադիմությունը, որի հիման վրա կառուցվի աղաքակրթ երկիր ամբողջ հայության համար, եւ հայը, աշխարհի որ ծայրում էլ լինի, հոգաւորանալու է իր արմատներով: Խելացի եւ բանական հայը գիտակցում է, որ իրենից է կախված ամբողջ մի ժողովրդի ճակատագիրն ու դաստիարակ հիշողությունը: Ժամանակն է վերանայելու մեր մտայնակրթը՝ համուն ՀԶՈՐ ԵՎ ԱՊՆ-ՀՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ, ՀԱՆՈՒՄ ՄԵՐ ԱՄԿ-ՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՈՒ ԲԱՐԳԱՎԱՃՄԱՆ:

ՀԱԿՈՒ ՉԱԵՐՅԱՆ

Թուրքագետ

Թուրքիայի նախագահ Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանը թուրք հասարակությանը նույնպես սուղորոշում ունի: Դա մերք ա- նում է Արեւելյան Միջերկրականում կամ Սեւ ծովում բնական գազի հարուստ դաշտերի հայտնաբերման աչքալուսան- ներով, թե շուտով էժան գազ կմասակարարեն բնակչությանը, մերք երկրի մոտակայքի կանխատեսումներով, մերք հայ- սարարություններով, ըստ որոնց «Եվրոպայի հսկաները՝ Անգլիան, Ֆրանսիան, Գերմանիան եւ հասկադեա ԱՄՆ-ը նախան- ձում են» Թուրքիային:

Էրդողանի աչքալուսանները, որոնք կանոն, ընդամենը հան- գեցնում են գազի գների թան- կացմանը, իսկ թռիչքի կանխա- տեսումները՝ սնտեսական ճգ- նաժամով դայմանավորված սոցիալական աղետի խորաց- մանը: Երկրում 30 մլն. մարդ աղորում է սովի շեմին, էլ չհա- ցված չհավորության շեմին աղ- ռողներին, 28 մլն. աշխատավոր- ներից գործազուրկ է 10 միլիո- նը, այդ ցուցանիշը երիտա- սարդների մեջ, այն էլ բարձրա- գույն կրթությամբ, կազմում է 2.7 մլն.: Այսինքն Թուրքիայում յուրաքանչյուր երեք երիտասարդից մեկն աշխատանքի չունի: Գալով նախանձին, աղա ընդդիմա- դիր «Halk TV»-ն այդ հարցին անդրադարձնալիս մեզ. «Նա- խանձելու ի՞նչ ունեն: Մայիս

«Կոռուպցիայի մեջ խրված Էրդողանը Եվրոպայում վճարովի դասվաստման հեփաթն է դասնում ժողովրդին»

Պրում է գերմանական հեղինակավոր Der Tagesspiegel թերթը

ամսին երկրում հուսահատու- թյունից ինքնասպանության է դիմել 128 մարդ, հունիսին այս ցուցանիշը հասավ 159-ի»:

Ի դեպ՝ ներքին գործերի նա- խարար **Սուլեյման Սոյլուն**, հաստատելու համար Էրդողանի թռիչքի մասին կանխատեսումը, ասել էր, որ դա կսկսի հուլիսի 1- ին: Այդ օրը, սակայն, թանկա- ցավ էլեկտրակայանության եւ գա- զի վարձը համադասարարմա- բար 15 եւ 12 %-ով: Ընդ որում դա վերջին մեկ տարում 6 եւ 8-րդ

ինչ-որ բան գիտի: Համեմայն դեպք Էրդողանն նվազ քաջա- գործություններով չի սահմա- նափակվում:

Հունիսի 25-ին նա Հաթայում հայտարարել էր. «Ներկայումս Եվրոպայի ամենազարգացած երկրներում անգամ կորոնավի- ռուսի դեմ դասվաստումները վճարովի են: Անգլիան դրա հա- մար 100 ստերլինգ է գանձում, Գերմանիան 100-150 եվրո, իսկ մենք՝ ձրի, գրոս անգամ չենք վերցնում մեր քաղաքացիներից, թեւ առաջարկել էին, որ վերց- նենք»: Հուլիսի 2-ին Էրդողանը Սաֆարիայում, կուսակիցների հեռ հավաքի ժամանակ, նորից հայտարարեց, որ Անգլիայում դասվաստանյութի համար քա- ղաքացիներից 100 ստերլինգ են գանձում, իսկ Գերմանիայում՝ 100-150 եվրո:

Ինչպես հուլիսի 7-ին մեզ է «odatv.com»-ը, դրան հաղոր- դագրությամբ բողոս հակադե- ցություն է ցուցաբերել Սյուն- խենում ժողովրդա-հանրապե- տականների միությունը, մաս- նավորապես մեզը. «Գերմա- նիայում դասվաստումն անվ- ճար է: Էրդողանի հայտարարու- թյունը, թե դասվաստելու հա-

մար 100-150 եվրո են գանձում Գերմանիայում, ցավոք՝ հեզ- նանքի արարկա է դարձել գե- մանական հասարակության մեջ: Բավական է խայտառակեփ մեզ, գերմանաբնակ 3.5 մլն. թուրքերիս»:

Նույն օրը թուրքական «bianet.com» կայքը գրեց, որ դասվաստանյութի համար եվ- ռոպական երկրներում ոչ միայն գումար չեն վերցնում, այլեւ վարձատրում են, օրինակ՝ Հու- նասանը 18-20 տարեկան երի- տասարդներին խախտելու համար յուրաքանչյուր դասվա- ստանյութի վճարում է 150 եվրո: Նրան հավելեց «Alain Turk» կայքը. «Գերմանական թերթը գրում է, թե կոռուպցիայի մեջ խրված Էրդողանը Եվրոպայում վճարովի դասվաստման հե- փաթն է դասնում ժողովրդին»: Գերմանական թերթի դարագա- յում խոսքը «Der Tagesspiegel»- ի մասին է: Էրդողանին, սա- կայն, ստելու համար դասա- դարեղ են մատուցվում միջազգային այլ լրատվամիջոցներ BBC-ի գլ- խավորությամբ, իսկ Անգլիայի արգործնախարարությունը, «Halk TV»-ի վկայությամբ, իր տարակուսանքն է հայտնել:

«Ճեղասպանության հայկական գրադարտությունները» թեմայով «գիտաժողով» Զոջաէլիում

Կազմակերպիչն է ֆադափի «Տեյդար Ալիեւի անվան մշակույթի տունը»

Զոջաէլին Մարմարա ծովի ա- ռափնյա ֆադափներից է, որտեղ գործում է «Շեյդար Ալիեւի ան- վան մշակույթի տուն» միությունը, որը հուլիսի 3-ին կազմակեր- րել է այսպես կոչված գիտաժո- ղով, որտեղ ֆննարկվել են «հայե- ռի ցեղասպանության վերաբե- ռյալ գրադարտությունները»: Ընդ որում այս «գիտաժողովը» կազ- մակերպել է «ի դասասխան հայկական սփյուռքի գրադարտու- թյուններին» նախագծի օրջա- նակում, որի հեղինակն է Ալիեւի անվան վերհիշույթի տունը:

«Գիտաժողովի» մասին հուլի- սի 3-ին մեզ է «Հայ Թերթը», հիմք ընդունելով «haberler.com» կայքէջի հրատարակումը, որը ֆադափ է դաստնական «Ա- նադոլու» գործակալության հա- ղորդագրությունից: Գործակա- յության վկայությամբ «գիտաժո- ղովը» գումարվել է Զոջաէլիի «Լեյլա Աթաֆան» մշակույթի

կենտրոնում, մասնակցել են Թուրքիայի ադրբեջանական միջխորհրդարանական բարե- կանության խմբի ղեկավար Շա- միլ Այրընը, Էրդողանի «Ադա- րություն եւ բարգավաճում» կու- սակցության Զոջաէլիի դաս- գամավոր Իյաս Շեֆերն, ֆադա- ֆադափի դաստնակասար Յա- ար Չաֆնաֆը եւ այլք:

Այրընը ելույթում ասել է, որ հայերի բռնությունները խաղաղ թուրք բնակիչներին եղել են ա- հավոր եւ տարեցները միմեջ օրս չեն կարողանում մոռանալ դրանք եւ խոսել է Իզմիրում, Էրզ- րումում, Ադրիում եւ Վանում իբր հայտնաբերված ընդհանուր գե- ռեզմանների մասին: Աղա ըն- դոգել է, որ իրենք չեն ցանկա- նում երբեւէ անդրադարձնալ այդ դառը իրադարձություններին, ո- ռովիտեւ հարաբերությունները բարեկանության եւ դրացիու- թյան հունով զարգացնելու

մտադրություն ունեն: Այնուհետեւ Շամիլ Այրընը օարունակել է. «Նոյեմբերի 9-ին Լեռնային Ղա- րաբադի վերաբերյալ ստորագր- ված եռակողմ հայտարարության հողվածներից մեկը խիստ հե- տաֆրում է Թուրքիային. դա Չանգեզուրի միջանցքին վերա- բերող հողվածն է: Ի՞նչ է դա նշանակում: Նշանակում է, որ դու ավտոմեքենայով Անկարայից Նախիջեւանով կարող ես ա- մարգել մուսֆ գործել թուրքալեզու հանրապետություններ: Թեւեւ հայերը դիմադրում են, սակայն ռուսներն այս հարցում չափա- զանց լուրջ են եւ այդ են ասում: Միջանցի բացման առումով խիստ օահագրգիռ է նաեւ Ադր- բեջանը: Ամենայն հավանակա- նությամբ այս միջանցքը կբաց- վի»:

Մտավորապես նույն բովան- դակությամբ ելույթ է ունեցել դասգամավոր **Շեֆերը**, աղա խոսել է Թուրքիայի հզորության մասին, ասել է, որ այդ հզորու- թյունը եթե չլիներ, աղա հազիվ թե Ադրբեջանին դաստրազմում հաջողվեր հասնել հաջողու- թյան: Թուրքիայի ադրբեջանա- կան միությունների ֆեդերա- ցիայի եւ Հայդար Ալիեւի ան- վան մշակույթային տան նախա- գահ **Բիլալ Դյունդարը** ներկա- ներին իրագելել է «դասասխան հայկական սփյուռքի գրադարտու- թյուններին» նախագծի մասին:

Բելգիայի խորհրդարանը ճանաչեց եզդիների ցեղասպանությունը

Այդ մասին հուլիսի 1-ի համարում տեղեկացրել է թուրքական «Arti Gercek» օրաթերթը, որից էլ արտադրել էր Կ. Պոլստ «Հայ Թերթ» կայքը: Ըստ տեղեկության, Եզդիների ցեղասպանության ճանաչման բանաձեւում Բելգիան հայրենի հողեր վերադառնալու եւ երկրի վե- րակառուցմանը մասնակցելու կոչ է արել եզդի բնակիչներին: Միա- ձայն ընդունված բանաձեւում նվազ է, որ Բելգիայի խորհրդարանը դասադարտում է 2014-ից ի վեր Իրաֆում եւ Սիրիայում եզդիների դեմ «Իրաֆ-Շամ իսլամական դեպության» ահաբեկիչների իրակա- նացրած ցեղասպանությունը:

ANF-ի սվյալներով, խորհրդարանականները Բելգիայի կառավա- րությունից դախանջել են անդաշիժ չթողնել ցեղասպանության

դասասխանասուններին, ճեւել մրանց ինքնությունը եւ դաստելու համար օգտագործել միջազգային աշյանների բոլոր հնարավորու- թյունները: Բանաձեւը միաժամանակ կոչ է արել, որ կառավարու- թյունը մոլասի եզդիների հայրենի վերադարձին, ինչպես նաեւ հայրենի տարածքի վերականգման աշխատանքներին: Բելգիացի խորհրդարանականները հավաստիացրել են, որ եզդիների ցեղա- սպանությունը ծրագրված է եղել նախադեմ 2014-ի ամռանը, դա հաստատվում է բազմաթիվ փաստերով եւ հայտնաբերված եզդիա- կան ընդհանուր գերեզմաններով:

ԳՐԻԳՈՐ ԱՌԱԲԵԼՅԱՆ

Գիվանազե, Իրանում ՀՀ նախկին դեսպան

ԻԻՀ նորընտիր նախագահը իսլամական հայրենիքի նկատմամբ իր հավասարնությունն ու նվիրվածությունը հանրայնացնելու նպատակով օգոստոսի 5-ին երդման խոսք է ասելու: Նա ժողովրդին հավաստացնելու է, որ «ի կատարումն սահմանափակող քաղաքականության, գործի է դնելու իր ողջ կարողություններն ու լիազորությունները» (մեջբերում երդման տեքստից):

Իսկ մինչ այդ՝ օգոստոսի 3-ին հրադարարկվելու է նախագահի իրավասությունների հաստատման մասին երկրի հոգեւոր առաջնորդի Բարձր հրամանագիրը, առանց որի ավելի քան 18 միլիոնի ձայն ստացած Էրահիմ Ռայիսիին չի կարող Հանրապետության նախագահի իշխանությունը ստանալ: Երես է, հետեղափոխական Իրանում անցկացված 13 նախագահական ընտրությունների արդյունքները դեռևս չեն վիճարկվել կրոնապետի կողմից, բայց ամեն անգամ ժողովրդի ձայների մեծամասնությունն ստացած նախագահներն ու նրանց համախոհները շուտով զրկվում են կրոնապետի Բարձր հրամանագրից, որը սովորաբար ուղեկցվում է նորընտիր նախագահին հասցեագրված վերջինիս շնորհավորական խոսքով:

Շնորհավորական խոսք չի հնչել միայն 2017 թվականին՝ վերընթացած նախագահ Ռոհանիի երդմանակալության արարողությունից առաջ: Թերեւս դառնալով նախորդ ընտրություններում կրոնապետի կամքին հակառակ Ռայիսիի հետ մրցադայաբար Ռոհանիի սարած հաղթանակն էր:

Հանդգնված կարելի է ասել, որ օգոստոսի 3-ին Էրահիմ Ռայիսիին կատարված կրոնապետի թե՛ ԹԱՆՖԻԶ կոչված բարձր հրամանագիրը, եւ թե՛ նախագահական

Ռայիսիին Իրանի ադազա հոգեւոր առաջնորդ

դառնալով սահմանափակող քաղաքականությանը շնորհավորական ուղերձն ու օրհնանքը: Այդ համոզմունքի համար հիմք է ծառայում այն իրողությունը, որ առողջական խնդիրներ ունեցող 83-ամյա Իրանցիին փոխարինելու հարցը շարունակվում է մնալ օրակարգային:

Թեւեւ ԻԻՀ սահմանադրությամբ չի արգելվում գործող հոգեւոր առաջնորդի կենդանության օրոք նոր առաջնորդի կարգումը, սակայն իսլամական հանրապետության ֆաղափական ավանդույթն ու էթիկան դառնալով են առաջնորդի ընտրությունն իրականացնել նախորդի ֆիզիկական բացակայության դեպքում:

Այսօր Ռայիսիին երկրի հոգեւոր առաջնորդին փոխարինող ամենահավանական թեկնածուներից է: Նախ, Ռայիսիին հոնդեյնի ու Իրանցիի դեմ Մուհամ-

մեդ մարզարտի տոնի շնորհակալություն է: Նա Իրանցիի սանեթից է ու նրա հավասարի ու անդամաձեւ հետեւորդը: Ռայիսիին նաեւ որդես դառնալով Իրանցիի թեկնածուներին կարգադրելու ներկայացուցիչ, լավ հարաբերություններ ունի հեղափոխության Պահադան կորուստի դեկլարացիայի հետ:

Էրահիմ Ռայիսիին հոգեւոր դորուհի օրհնակար է, ունի ասվածաբանության դոկտորի գիտական աստիճան: Նա որդես Ռազավիի հոգեւոր կենտրոնի կառավարիչ, իրապետն է նաեւ հսկայական ֆինանսական միջոցների:

Ռայիսիին երկրի հոգեւոր առաջնորդ դառնալու համար ունի նաեւ խոցելի կողմեր: Իրանցիների մի սկզբնական շրջանից է մարդու իրավունքների հարցերով զբաղվող միջազգային կազմակերպությունների կարծիքով, նա հեռու է ար-

դարամիս լինելուց, որի դասճառը 1989 թվականին վերջինիս գլխավոր դասախազի դասճառում իրականացված զանգվածային մահադատումներն էին:

Նրա մոտ բացակայում են նաեւ առաջնորդներին բնորոշ խարիզման ու հռետորական ունակությունները:

Ռայիսիի հոգեւոր աստիճանը «հոջաթ օլ-էսլամ» է, այլ ոչ թե «այաթոլլահ», թեւեւ դառնալով Իրանի թեկնածուներին որոշ լրացված միջոցներ նրան «այաթոլլահ» են կոչում: Ինքը՝ Իրանցիին էլ հոգեւոր առաջնորդ դառնալու դեմ է: «հոջաթ օլ-էսլամի» հոգեւոր աստիճան ունեւ, սակայն կարգումիջ անմիջապէս հետ ստացավ «այաթոլլահի» հոգեւոր աստիճան:

Դրանով հանդերձ, Ռայիսիի ժանտերը հոգեւոր առաջնորդ դառնալու հարցում ավելի մեծ են, քան մյուս թեկնածուներին:

Ամենուհ, 2017 թ. հունվարին դեռևս չբացահայտված հանգամանքներում մահացած իսլամական հեղափոխության հիմնասյուներից Հաքեմի Ռաֆասանգանի ֆիզիկական բացակայությունը նույնպէս կարող է նմանապէս Էրահիմ Ռայիսիի հոգեւոր առաջնորդ դառնալուն:

Ինչեւէ, Էրահիմ Ռայիսիի նախագահական լիազորությունների հաստատումը տեղի է ունենալու օգոստոսի 3-ին, իսկ եթե գործող կրոնապետը դառնալու է, Իրանցիին կարող է իրավիճակից ելնելով հանրության առջեւ առանձնահատուկ վերաբերմունք ցուցաբերել նորընտիր նախագահի նկատմամբ, սեւականորեն, կամ նույնիսկ գործնական առումով, կամրադորդի հաջորդ կրոնապետի դիրքերը:

ԿԱՐԵՆ ՄԿՐՏՉՅԱՆ

Հայաստանյան լրացված միջոցներում հազվադեպ կարելի է հանդիպել դրսում հայության դիմագրաված, հասկալի սոցիալ-սոցիալական խնդիրների մասին, թեւեւ դրանք առկա են: Խոսքն առաջին հերթին վերաբերում է Մերձավոր եւ Միջին Արեւելքի երկրների հայկական համայնքներին: Այստեղ ռազմա-ֆաղափական եւ ներաղափական խնդիրներով դայմանավորված հայության սարբեր սոցիալական խմբեր հանդիպում են որոշ խնդիրների:

Բացառություն չի կազմում սասանյակներ շարունակ դասճառմիջոցների հետեւանով ֆինանսական խնդիրներ ունեցող հարեւան Իրանի բնակչության մի մասը կազմող հայ համայնքը, որի համար բնակարանային հարցը առօրեական կյանքի զգալուն եւ բաղկացուցիչ մասն է կազմում: Թերեւս այդ տեսանկյունից խոցելի են համայնքի կարիքավոր խմբերը, այդ թվում՝ նորակազմ որոշ ընտանիքները:

Հիմք ընդունելով այն փաստը, որ Թեհրանում կենտրոնացած է իրանահայության մոտ 90 %-ը, կարելի է դայմանական ասել, որ Իրանում գործում է մայրաֆաղափային համայնք, որի շարքային անդամների համար բնակարանների ձեռքբերումն այնքան էլ հեշտ չէ իրանական շուրջ 10 միլիոնանոց մեզադոլլարում:

Այս դայմաններում համայնքի իշխանությունները վերջին տարիներին ձեռնարկում են եղել նախկինում այլ օգտագործման համար կիրառված հանրային շինությունները որոշ նախագծային փոփոխություններով բնակչության վայրերի վերաձեւման գործընթացին, այդ կերպ փորձելով ինչ-որ ձեւով լուծել համայնքի սոցիալապետ անադալակ խմբերի խնդիրները: Հասկանալի է, որ հանրակացարանների են վերաձվում դորուհիներ

Սոցիալական խնդիրների լուծման ուղիները թեհրանահայ համայնքում

Նախկին տեւերը, որոնք համայնքի ժողովրդագրական նվազման դայմաններում մնացել են լված կամ փակված վիճակում:

Այդ մասին է վկայում օրես Թեհրանի հայկական «Սարդարադաս» թաղամասում զտնվող «Սահակեան» ազգային բարեսիրական կենտրոնում Թեհրանի հայոց թեմի առաջնորդ Տ. Սեդուհ արք. Սարգսյանի ձեռնարկ հանրակացարանային համայնքի երկրորդ եւ երրորդ հարկերի շահագործման հանձնումը եւ բացումը:

Սեդուհ Սրբազանի խոսքով՝ «Ամէն անգամ, երբ դորուհ է փակում, թեւեւ դառնալով են յիշում բոլորս, բայց նկատում են, որ սարածը շարունակում է տնչել հայերէն, ծառայելով կամ՝ մշակութին, ինչդիսին «Վաչէ Յովսէփեան» կենտրոնն է, կամ՝ Սարդարադաս քաղաքի «Սահակեան»-ի դէս՝ կոչած է օթեան դառնալ մեր դժարութեան տեմին յայտնած հայորդիներին»:

Հարկ է նեւել, որ շահագործման հանձնված հասվածով նախկին «Սահակեան» դորուհի տեմն ամբողջովին ծառայելու է որդես հանրակացարանային համայնք, որեղ ադորող 22 բնակիչներին ավելանալու է եւ 50-ը: Սենյակները կահավորվելու են 4-հոգանոց ընտանիքների համար:

Հաշվի առնելով երկում իրող թանկացումներն ու համարակալի բերումով աշխատանքների տեւական դադարը՝ նախագծի իրականացումը հաջողվել է տեղավորվել բյուջեի եւ ժամանակի մեջ: Նախագիծը Թեմական խորհրդին է ներկայացվել անցյալ տարի՝ համարակալի բռնկումից հետո, եւ անմիջապետ վավերացվել է:

Նախագծի իրականացման համար դառնալով է շուրջ 900 միլիոն թուրման, որից 450 միլիոնը տրամադրել են բարեսիրները: Ընդ որում կազմակերպիչ համարվող Թեհրանի հայոց թեմի Կարիքավորներին օժանդակող մարմինն օգնության ձեռք է մեկնել Թեմական խորհրդի Շինարարական մարմինը: Շինաշխատանքների համար դառնալով է 8 ամիս:

Անհայտ է, որ ամբողջ տեմնի շահագործմամբ հանրակարություն կտրվի կենտրոնային վայր տրամադրել կարիքավորներին, որոնք սարբեր դասճառներով զրկվել են իրենց բնակարանից: Այդդիտով, ֆայլեր են ձեռնարկվում համայնքային կառույցների կողմից աջակցել անադալակ վիճակում հայտնված ձեւ ազգակիցներին:

Սկսեմն, որ համայնքում առկա են մանանաթող այլ շինություններ, որոնց

վերաձեւման դեմում հանրակար կդառնա լուծել համայնքի սոցիալական մյուս խմբերի կարիքները եւս: Սակայն դրա համար անհրաձեւ է նախ բարեսիրների աջակցությունը, ինչդես նաեւ դեռության կողմից փաստաթղթային որոշ ձեւակերպումների հարցում աջակցելը:

Հասկանալի է, որ համայնքի գործունեության խիտ սահմանափակման այս օրերին, երբ համարակալը հերթական անգամ մոլեղանում է Թեհրանում, իսկ հուլիսի 3-ին Թեհրանի հայոց թեմի Կրոնական խորհուրդը որոշել է Պայծառակերպության տնից սկսած դասադալի արարողություններն անցկացնել կրկին դռնփակ, փաստրեն փորձեր են կատարվում սոցիալական որոշ խնդիրների լուծմամբ համայնքի հասարակական կյանքում կատարել դյուրացումներ:

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

Երբ գերիները հերոսացվում են, հերոսները՝ լուռ

«Հրամայում եմ՝ ներքեի ճամադար- հով հե՛ս գնացե՛ք, ես ձեր հետեից գալիս եմ»,- գոչել է կառնիսան Արսակ Մարտիրոսյանն ու ռդերի հեռանալուց հետո ձեռքի նոսրացրած թայթերը:

Արսակը գիտեր, որ թեմամբն լուռ մոտ է, եթե կրակն իր վրա չվեցնի, բոլոր ռդերն են զոհվելու: Երբ համոզվել է, որ զինվորները հեռացել են, սղախել է թեմամբն հնարավորինս լուռ մոտն ու նոսրացրած թայթերը՝ մի ֆանի թուրքի էլ հե՛ս է տարել: Արսակի մարմինը գետն էին թայթերում ցրտացրած եղած, մասնաճանկած, կողմնակի էլ՝ թեմամբն զինվորների մարմիններ:

19 տարեկան Հայկազը մորը խնդրել էր դառնայն զմեռ ու իրեն ուղարկել՝ զորամաս: Դառնայն մի քանի օր հե՛ս է եղել, թայթերազմի ժամանակ՝ նույնպես: Դառնայնը նրա համար էր, որ եթե հանկարծ գերի ընկնե՛ր, վստահ լինե՛ր, Հայկազն ինքն իր կյանքին վերջ տար:

Հայկազը վիրավորվել էր թայթերազմի վերջին օրերին՝ հրետանու կողմից: Նա հասցրել էր թեմամբն առե՛լի կորուստներ թայթերազմի: Հինգ օր Երևանի հիվանդանոցում թայթերել էր ամբողջությամբ: Ծանր վերքեր էր ստացել. աչքը չկար, ձեռքն ու ոտը՝ նույնպես: Հայկազը կիսա մարմնով ամբողջ էր կարող, այդ գիտակցումով էլ արհեստական շնչառության սարքն իր իսկ ձեռքով անջատել է:

Մի կին Ֆեյսաբեկով գրել էր Հայկազի մորը. «Երանի՛՜՜ ռդեր գերի ընկած լինե՛ր, թեկուզ արդարեանցիների մոտ լինե՛ր հիմա, բայց ողջ կլինե՛ր»: Հայկազի մայրը չէր թայթերազմի նրան: Թայթերազմի էին Հայկազին ճանաչողները. «Հայկազը գերի ընկնող ռդա չէր»:

Վաչագանը թայթեր էր ընկերների թիկունքը, որ նրանք դուրս գան օդափակումից: Չորս հոգով են եղել: Չորսով իրար են նայել, հայացքով միմյանց հրաժեշտ սվել ու կրակն իրենց վրա վերցնելով՝ փրկել զինակիցներին:

Ազատն ու Մանվելը երկուսն էլ ինչ էլ լինի, թեկուզ կյանքի գնով, Կողակ բարձունքը թայթերել են: Մերձամարտի ժամանակ թեմամբն ոչնչացրել են, բարձունքը չեն հանձնել: Թեմամբն տեսել է, որ ռդերը լուռ միմյանց են, սղախած օդային զենքեր է կիրառել:

Թայթերազմի հերոսադասումներն անթիվ են: Գրեթե բոլոր ռդերի տանը՝ իրենց փառքի անկյուններում, մի հասիկ փամփուռ է դրված: Տղերն իրենց հարազատներին չեն ասել, որ վերջին փամփուռը հազուսի գաղտնի անկյունում թայթեր են իրենց համար: Չոհվելուց հետո հարազատները զինվորական, արթաբարի ու մի ֆանի նամակների հե՛ս այդ մի հասիկ փամփուռն էլ են գտել հազուսի միջից:

Վերջին փամփուռն իրենց համար թայթերելու ավանդույթը սերմնետերունդ մեզ է հասել հայ ֆիդայիներից, որոնք Արևմտյան Հայաստանի գյուղերի ու ֆառաճների ինքնապաշտպանությունն էին իրականացնում:

Ստալինն ու նրա վարչակարգն անողորմ էին նաե՛ր գերիների նկատմամբ: Հայրենական մեծ թայթերազմի ժամանակ գերի ընկած զինվորները գիտե՛ին՝ տուն վերադառնալու միայն իրենց Սիբիր են առաքելու, որովհետե՛ս իրենց վրա խառան կար, իրենց չէին կարող բոլորին հավասար լինել, իրենց մեծված էին, գերմանացու մոտ գերի ընկնելն անդամավարժ, անոթալի էր: Հանրությունն էլ գերիների վերադառնումով էր մոտենում, անգամ հե՛սսալիսյան ժամանակներում գերիներին ու նրանց հարազատներին խեղճ-խեղճ էին նայում, թայթերազմի անհատներն ու թայթերազմի չէին տալիս:

Դարեր ի վեր կարծրացած վերաբերմունք է ձեռավորվել գերի ընկածի նկատմամբ՝ առանց հանգամանքները դիտարկելու՝ ինչպե՛ս, ի՞նչ թայթերազմում է մարդը գերի ընկել: Միգուցե նա վերջին փամփուռն իր տունից խլիկելու, կամ դառնայնով ինքնասպան լինելու ժամանակ ու հնարավորություն անգամ չի ունեցել: Սակայն այս նուրբ դե՛տալների մեջ հաճախ չենք էլ խորանում. գերի ընկածի նկատմամբ կարծիքը, արձագանքը, դիրքորոշումը միմյանց արցախյան վերջին թայթերազմն ընդհանրական էր. գերի ընկնելը, որդես կանոն, վախկոտության, դասավորության, մորթադասության նշան է, անդամավարժ է, ու ոչ մի թայթերազմում այն որդես հերոսություն ու սխառն դիտարկել հնարավոր չէ:

Նոյեմբերի 9-ի հայաստանի միջին հե՛ս գերիների ու ռդերազմիների հարցը դարձավ ամենաառաջնայինը՝ հանրության, եւ ամենամոտե՛սվածը՝ իրականության համար: Բոլորին է հասկանալի, որ թայթերազմում ձեռքին գերի լինելը նշանակում է ամեն վայրկյան դժոխքի միջով անցնել: Այդ իրողությունը գիտակցելով՝ հանրությունը սրի ցավով ու խղճահարությամբ էր բարձրաձայնում գերիների հարցը: Բայց սահմանից ելող լուրերը, թե մեր զինվորներին առե՛լանգել են, իսկ մեր կողմից ոչ մի դիմադրություն ու կրակոց չի եղել, կամ թայթերազմիների տարածած տեսանյութերը, երբ թեմամբն նկատմամբ, հայրենիք, ծեծում է հայ զինվորներին ու ֆառաճիկական անձանց՝ չհանդիպելով ոչ մի դիմադրության, հանրության օրջանում այլ սրամարտություններ առաջացրին: Մինչ այդ՝ վստահ էին, որ եթե հայ զինվորը, հայ մարդը գերի է ընկել, ուրե՛մ գերի ընկնելուց խուսափելու ոչ մի միջոց, անգամ վերջին փամփուռն կրակելու հնարավորություն չի ունեցել: Վստահ էին, հավաստում էին, որ հայի թայթերազմի թե՛ սակն ու ոտակն յուրաքանչյուրի արյան մեջ է, սակայն սասնյակներով գերի ընկնելու, թեմամբն սղախելու փոխարեն գերիները սեփական կամով նրա ոտների տակ ընկնելու են թեմամբն առաջ ծնկելու տեսանյութերը հե՛սգիտե՛ս օրինաչափ դարձան: Ու մերոնց՝ գերի ընկնելու վարաբերյալ մեր ենթադրություններն ու հանոզմունքները լիովին փոխվեցին:

Հե՛սգիտե՛ս ավելի ու ավելի էր ընդգծվում այն ուղեմիջը, թե ավելի լավ է գերի ընկնել, քան վիրավորվել ու զոհվել, թե մարդու կյանքն ավելի թանկ է, քան հողն ու հայրենիքը, թե Արցախն ու Հայաստանը ոչինչ են, կարելուք փրկված կյանքեր

են՝ թեկուզ գերի ընկնելու գնով: Մինչ այսօր հերոս ռդերի հարազատները սղախված են հակադարձել այն սվար զանգվածին, որը հայաստանում է, թե երանի՛՜ հազարավոր զոհված ռդերը գերի ընկած լինե՛ին, թեկուզ խեղճած հոգով, կրթանքների ենթարկված, բայց ողջ լինե՛ին: Նույն զանգվածը մի ձևագրի առաջ՝ գլորում է, թե՛ հայրենիքն ու թե՛ տարությունը, Սյունիքն ու Գեղարքունիքն ոչ մեկին թե՛ս չեն, թող թուրք գա, իր ուզած տարածքներն իրեն սվե՛ք, միայն թե այլեւս ոչ մեկի մազը չծռվի: Կուզե՛կուզ, ծնկաչոք ման գանք, արդարեանցին թող վզակոթներիս հասցնի, միայն թե խաղաղություն լինի: Ի՞նչ կա որ, միգուցե թուրքի ու արդարեանցու հե՛ս լավ էլ հնարավոր է «ամբողջ»: Թող խլիկեն, ծեծեն, մեր տուն մե՛նք, մեր կանանց անարգեն, մեր հայրենիքը յուրացնեն, հայ ռդամարդուն նվաստացնեն, գերի տանեն, միայն թե ողջ մնանք:

Հանձնվելու, գերեվարվելու թե՛զի օրինաչափ լինելը դարձել է թե՛սական ֆառազություն: Ավելին՝ գերի ընկնելը հավասարվեց հերոսության: Գերիներին հերոսացնելու միտումն առաջացրել ու գերիբխող թե՛զ է դարձել: Իրական հերոսների մասին այլեւս ոչ ոք չի խոսում, մեր հազարավոր ռդերը, որ իրենց կյանքի գնով հայրենիքը թայթերազմեցին ու զոհվեցին, մնացին Եռաբլուրում՝ որդես ցավալի իրողություն: Ընդամենը: Այսօր արդեն թե՛սական ու հանրային հանոզմունք է ձեռավորվել, որ հերոսությունը գերի ընկնել-ազատվելով՝ ողջ մնալն է, ոչ թե հանուն թայթերի ու հայրենիքի՝ առանց մի վայրկյան վարանելու զոհվելը:

Ամիսներ շարունակ կաթիլը ֆառ ծակեց: Կաթիլ-կաթիլ՝ ծով դարձավ եւ լվաց հազարավորների ուղեղները: Դե՛սական ֆառաճականություն ու ֆառազություն դարձավ, թե գերի ընկնելը բոլորովին էլ անոթալի ու անդամավարժ չէ, ընդհակառակը՝ եթե յուրաքանչյուր ոք մտածե՛ր, որ գերի ընկնելով՝ կիրկի իր կյանքը, միգուցե այսօր զոհե՛ր չունենալիս: Ի՞նչ լավ կլինե՛ր, չէ՞, Արդարեանքի բանտերում կոտորվե՛ին հազարավոր հայ գերիներ, իսկ նրանց ազատման համար կայանքի ակամադասված տարածքների բոլոր ֆառազները, մեր ջրային ռեսուրսները, թե՛սական բոլոր փաստաթղթերը, արդարեանցիների թայթերազմը կզաղտնագերծե՛ին ամեն-ամեն ինչ, մեր միայրենիքն ամբողջությամբ կփոխանակե՛ին գերիների հե՛ս:

Այսօր սղախված օրինաչափություն ու սրամարտություն է ձեռավորվում, թե կյանքեր

փրկելու համար թե՛ս է զոհել ամեն-ամեն ինչ: Սակայն դա եւս ֆառաճականություն է, սեխնուղոգիա, ծրագիր, որի իրական մոտասակը գերիներին վերադարձնելու անվան սակ Հայաստանը մաս-մաս թուրքին հանձնելն ու հանրային ոչ մի դիմադրության չարժանանալն է: Հիմա արդեն առանց մի փամփուռ կրակելու՝ մեր թեմամբն թե՛զ առ թե՛զ մեր հայրենիքն է սիրանալու: Հայաստանի իրականություններին համաձայնությունը կա, իսկ իրականությունները վերջին ընտրությունների արդյունքներով իրենց բոլոր ֆայլերը լեզիսիմացրին:

Վստահավոր է, սաստիկ վստահավոր. թե՛սական մակարդակով ֆառազվում է, թե՛ կամաց-կամաց վարժվե՛ք, այսօր արդարեանցիները Սյունիք ու Գեղարքունիք են մե՛լ, վաղը ամբողջ Հայաստան կներխուժեն, բայց դուք ծանր չտանե՛ք այդ փաստը, գերու թե՛ս գլուխները կախ, ծնկաչոք կաղերսե՛ք թուրքին, որ խնայի ձե՛զ: Իրականում գերի լինելն այնքան էլ վատ բան չի. ինքները տեսա՛ք, որ վերջերս Բա՛կից Երևան բերված 15 գերիներն ինչ բարձր սրամարտություն ու լավ տես ունե՛ին: Դե՛ռ ծանոն ծանելով էլ իջան ինքնաթիռի սանդուղիներից, հայաստանեցիներ, թե՛ հայրենիքն իրենց էր սղախում, դուխո՛վ: Նրանց ընդունեցին զուռնադիտվով, ֆե՛ք-ուրախությամբ ու հայաստանե՛լով՝ ռդեր ջան, դուք իսկական հերոսներ ե՛ք:

Դե՛ռ հարց է՝ ինչպե՛ս են մտնում գերի ընկել. եւ արդյո՞ք իսկապես գերիներ են: Թայթերությունը լե՛ցվում է, բայց այն արդեն եղել է: Իսկ «գերի ընկնելու» թայթերությունը հե՛սելով է՝ նոյեմբերի 20-ից հետո Արցախի թայթերազմության մակարդակով Հայաստանի թայթերազմության մակարդակով լե՛ցվում է, ուզել, որդեսի հիմ թաղեր, խժաբերդ գյուղերն ու Դիզակայան բարձունքը թայթերազմե՛ն: Ըստ նոյեմբերի 9-ի փաստաթղթի՝ այդ տարածքը մերն էր: Տղաները երկու շաբաթ դիրքերը թայթերել են, հե՛ս արդարեանական զորքը հարձակվել է, թե՛ մարտեր են սկսվել: Մերոնք մերձամարտում թեմամբն մեծ կորուստներ են թայթերազմել: Անհավասար թայթերազմում մե՛լ թայթերել են, որ մի ֆանի սասնյակ կամավորներ, գերիները վայր դրած, գնում են թեմամբն հանձնվելու: Նրանց հե՛սելից կանչել են. «Տղեր, եկե՛ք մե՛զ օգնե՛ք, ֆիչ է մնացել, սրանց սասնյակներն ենք արդեն, մի հանձնվե՛ք»: Բայց խուսե՛ք չի լսել կոչվողներին ու հանձնվել է: Արդյունքում ռդերը հերոսաբար զոհվել են՝ չիմանալով, որ Հիմ թաղերը, խժաբերդը, Դիզակայանը վաղուց են հանձնված թեմամբն: Այս թայթերությունը հերոս ռդերից մեկի հորը հիվանդանոցում թայթերել է այս կոչվում վիրավորված մի զինվոր: Հայրը չէր ուզում, որ այս թայթերությունը հանրայնացվե՛ր՝ այդ օրը գերի հանձնվածների ճակատագրի համար մտախռովվելով, թե ռդերը մե՛ղ են, Արդարեանքը նրանց տե՛ռոխսներ կհռչակի ու կտղա՛նի:

Այնպես որ, գերի հանձնվելու եւ գերի ընկնելու միջե՛ր հավասարության նշան չի՛ կարող լինել:

Եռաբլուրում թայթերազմ լուռ հե՛սելում են, թե ինչպե՛ս են իրական արժեքները փոփոցվում, փոխարենը դասավորությունը, դավաճանությունն ու վախկոտությունը բազմում են թայթերազմական: Որդեկորույս մայրերը եթե միմյանց հիմա մե՛նքում էին՝ իմ հերոս բալա, ո՞ր գնացիր, գերիների հերոսացումից հետո «հերոս» բառն էլ չեն արսասանում:

ԼԵՎՈՆ ԼԱՃԻԿՅԱՆ

«Չարթուն», «Արեւ», «Պայքար», «The Armenian Mirror-Spectator», «Նոր օր», «Աղազայ», «Ազգ» եւ այլ լրատվականների լուսաբանությունը, երբեմն էլ սկզբնավորումը անխաբիաբար կապված է նշանավոր հրատարակագիր եւ ազգային-հասարակական գործիչ **Երվանդ Ազաջյանի** անվան հետ, որ լուսաբանել է անցյալ դարի 60-ականներից սկսյալ:

Ու դժվար է զսնել հայ ընթերցող Հայաստանում թե արեւելքում, որը կարգապահ չէր նրա հազարավոր հոդվածներից զեթ մեկը, չասելու համար՝ շատերը: Տարբեր սարխներին «Ազաջյան» ստորագրությամբ հրատարակված հոդվածների մի մասը՝ գրական-հասարակական, դասախոսական եւ այլն, ամփոփվել են 5 հատորներում՝ «Կեանք եւ երազ Հայաստան» (1964), «Գրական գեղարվեստական սեւեռումներ» (1988), «Portraits and Profiles» (1995), «History on the Move» (1999), «Դիտումներ եւ դատումներ» (2006), «Ժամանակի եւ ժամանակակիցների հետ» (2018), «Էջեր կորուսյալ եւ անկորուս» (2019):

Ուշագրավ է այն, որ սասանայկների հետ դրյալ-ինչ չի մարում Երվանդ Ազաջյանի գրելու սերը, ավելին՝ կիրքը: Օրերս լույս տեսած նոր գրքի՝ «Ազգային-հաղափական յորձանուսի մեջ» (գիրք Ա), Առաջաբանում «Ազգ»-ի գլխավոր խմբագիր Հակոբ Ավետիսյանն այդ երեսույթը լայնամասշտաբային է ընթերցողի հետ հերթական ժամադրության սղասողի անհամբերությամբ»:

Նշյալ հասրի շնորհանդեսը տեղի ունեցավ Երևանի «Թեթեյան» կենտրոնում՝ մասնակցությամբ ԱՄՆ-ից ժամանած հեղինակի եւ մտավորականության ներկայացուցիչների: Նորասփոյ գրքի կազմող-խմբագիր **Երվանդ Տեր-հաչատրյանը**, բացելով միջոցառումը, անկեղծացավ՝ նշելով, որ դժվարություն է ունեցել հոդվածների ընտրության հարցում: Բանն այն է, որ «Պայքար» շաբա-

Հայաստանի ու սփյուռքի խնդիրներով մտահոգ հրատարակագիրը

թաթերի վերջին սարխների ազաջյանական 180 խմբագրականներից հարկ էր ընտրել կեսը՝ իրարահաջորդ գույգ հատորների համար:

Ով ծանոթ է Երվանդ Ազաջյանի ազգային-հաղափական հոդվածներին, կարող է վկայել, որ դրանք աչքի են ընկնում լավատեսականությամբ, վերլուծական նախանձելի կարողությամբ եւ փաստերն ու իրողությունները համադրելու եւ անաչառ ներկայացնելու վարդեսությամբ: Այդ եւ Ազաջյան հրատարակագրի անձի ու գրչի արդյունք հանդիսացող նրա հսկա ժառանգության այլ բարեմասնությունների մասին հանգամանալի խոսեց **Հակոբ Ավետիսյանը**՝ ի մասնավոր ընդգծելով հեղինակի «սերն ու հավասարությունը լրագրողի, հրատարակագրի կոչումին: Ավելի քան 60 տարի նա բնավ, երբեք

եւ ոչ մի անգամ չլիք իր կոչումը, որի հետ հավիտենական կենակցության մեջ է՝ որդես սիրուհի ունենալով գրականությունը»:

Իրոք, այդ երկուսի գիրքը նախաճառության մեջ յիշի մախ եւ առաջ տեսնել Ազաջյան գրող-լրագրողի ստեղծագործության գրավչությունն ու ձգողության ուժը: Անձամբ ես, չլինելով «հաղափական», իսկ ավելի ճիշտ՝ «հաղափականացված» մարդ, մեծ հաճույքով եմ ընթերցում Ազաջյանի նաեւ սուր հաղափական հոդվածներն ու վերլուծությունները, որովհետեւ դրանք մասնագիտորեն գրական շնչով ու դասաբար լեզվիմացությամբ: Այսօր սակավ են նրանք, ով-

եր հավասարադատ կարող են իրենց մտեր շարադրել հայերեն ու անգլերեն: Չմոռանամ նշել, որ օտարալեզու շատ գրություններ «Ազգ»-ում արեւելահայերենով լույս են տեսնում **Հակոբ Տուրկյանի** իհանալի թարգմանությամբ եւ նշանավոր երգիծանկարիչ Սուրբաթ Թորոսյանի (Տոթո) անկրկնելի ստեղծագործություններով, որոնց մի մասն էլ

զետեղվել է նորընծա : ժողովածուում: Միջոցառման ժամանակ Ազաջյանի արեւմտահայերեն վերլուծություններից մեկն ընթերցեց **Զնարիկ Աբրահամյանը**:

Թերթում ես նոր լույս տեսած գիրքը, որի լուսաբանական հոդվածների մի մասն արդեն ծանոթ է հավասարի ընթերցողին, եւ լուսաբան, որ դրանք արժանան են բազմաթիվ ու բազմազան թեմաներ՝ հայ-ամերիկյան, հայ-թուրքական, ռուս-թուրքական հարաբերություններ, Լեռնային Ղարաբաղի խնդիր, Ադրիյան ֆառօրյա լուսաբանում, Հայրենադարձություն եւ այլն, եւ այլն: Չարեմալ կարելի է, թե ինչպես է մեր հայրենակիցը, ամրելով դրսում, այդչափ տեղեկացված է մեր ներսի խնդիրներից, որոնք նա քննում է համահայկական հարթության վրա՝ զուգարելով ու բարդատելով հայ սփյուռքի հարցերի հետ:

Լինելով ՀԲԸՄ ցկեանս մախագահ Ալեք Մանուկյանի գրասենյակի 37 տարիների սնօրենը՝ Երվանդ Ազաջյանը ծավալել է նաեւ բարեգործական տղավորիչ գործունեություն, որի առանձին դրվագների իր ելույթում անդրադարձավ գրականագետ, Չարեմի անվան Գրականության եւ արվեստի թանգարանի մախկին սնօրեն **Յենիկ Բախչինյանը**: Իր հուշերն ու տղավորությունները ներկայացրեց նաեւ դասաբար, դրձեսուր **Սուրեն Սարգսյանը**:

Հավառ շնորհանդեսի ելույթ ունեցավ իմը՝ Երվանդ Ազաջյանը, շնորհակալություն հայտնելով Հայաստանի Թեթեյան մշակութային միության մախագահ Ռուբեն Միրզախանյանին, մյուս աշխատակիցներին եւ բոլորին, ովքեր մասնակից են եղել իր այս աշխատանքին: Ներկաներս միաժամանակ տեղեկացանք, որ գրքի 2-րդ հատորը լույս կտեսնի առանց՝ առաջիկա հոկտեմբերին:

Ավելացնեմ, որ ներկայացվող միջոցառմանը քնարական շունչ հաղորդեց «Նաիրյան» վոկալ համույթն իր կոմիսայան շատ հարագատ, շատ յուրահատուկ կատարումներով:

ԱՆԱՐԻՏ ՀՈՎԱՏԵՓՅԱՆ

Հուլիսի 6-ին երկրային կյանքին հրաժեռ շվեց 92-ամյա մի արշիս, որն աշխարհի հետ միտ հայերեն էր խոսում ու՝ առանց թարգմանչի: Նրա երաժեշտական լեզուն մեր արդի խոսակցականը կրելով իր մեջ, խիստ հագեցած էր երկարընթաց մեր լեզվի, մախնական հնչյունների, մեր շեշտի, մեր աղոթքի ու հառաչանքի բոլոր շերտերով: Թվում է՝ դյուրին բան է արելի- արեւմուտք մեր խաչմերուկում միտք բեմի վրա լինել՝ դուրով սիրում են, կատարում, ավելին՝ ստեղծածը իմնըստիմյան հասկանալի է դրացի հին ազգերին: Բայց **Ջիվան Գասարյանը** որտեղ կանգնում էր՝ եվրոպական, ասիական թե ամերիկյան բեմում, մախ՝ շեշտում էր, թե իմն, ի տարբերություն շատերի, ծիրանափող է նվագում, իսկ ծիրանի հայրենիքը (դեռ անվիճելի) Հայաստանն է: Ու սղառվում էր «Ո՛վ է տարածաշրջանում առաջինը, ո՛րն գործիքն է սա»՝ անընդհատ վեճ բորբոքող հարցի իմաստը:

Ջիվան Գասարյանից առաջ մեր երկրի բեմերում ու դրա սահմաններից դուրս շատերն են ծիրանափող փչել, մեր ականջին սիրելի, թանկ անուններ շատ կան, իմն էլ միտ հիշատակում էր իրենից առաջ ճանաղարհ ելած, իր համար ուղեցույց իր ուսուցիչներին: Բայց նա՛ էր, որ աւսվածաւնորի երաժեշտականությունն իր խնամեց այնտղի ջանասիրությամբ, զարմանալի իմնակրթու-

թյամբ հասցրեց փայլեցնել իր շնչառությամբ ուկնդրին փոխանցվող անհարմակերտը, խնամեց, թող ներսի ասել, անցրդի մի տարածք, որ օրեցօր սուզվում էր գերեզմանոցի խնկահոտ ավազի մեջ, հարսանիքների հուռթի կերուխումներում...Նա սզո մեղեդի չէր նվագում, նրա հնչյունը ողբերգության ներկայացում էր, նրա գուռնան չէր զլում, այդ գործիքը դառնում էր հաղթության փող, եւ դրա ազդականչին կարոտ մեր ունկը փորձում է հավասալ, որ Գասարյանի աշակերտները նույնա՛ն ոգեղեն վերնթաթ հնչեանգներով բուժելու են մեր

Մեր հառաչանքը հասցրեց Աստծուն

ղառված մարմնի զնդանն ընկած վիրավոր հոգին:

Ծիրանափողի նրա անբառ լեզուն, Արշիսի խիստ տեսանելի ժողովրդականությունը միտ միավորում էր նրա բազմազգ ուկնդրին: Սոցիալական ցանցերում Ջիվան Գասարյանի մահն են սզում վրացիներ, թուրքեր, ֆրեք, դարսիկներ, հնդիկներ, գերմանացիներ, համաշխարհային ճանաչում ունեցող արշիսներ, որ առթիվ են ունեցել նրա հետ ստեղծագործական վերելք ու վայելք ամրել բեմում, ձայնագրման սուողիայում: Կենդանության օրոք արդեն լեզուն էր՝ ՀԽՍՀ ժողովրդական արշիսը (1978-ից) սիրում էր դասնել իր ելույթից հետո Սալիմի հետ հանդիման մասին: «Նեղձակատ կինոյին» չէ, «դողդառ հագած գեներալիսիմուսին» հուզել էր այնքան, որ ծափերն ու գովասանքը փչելին թվացել՝ Գասարյանին «Պոքեդա» ժամացույց էր նվիրել: Համաշխարհային բեմեր նվաճած արշիսն այս դասնությունը վերջին տարիներին արդեն իմը չէր էլ հասցնում փոխանցել, դասնում էին նրան ընկերակցող օտարերկրացի երաժիշտներ, երկրագուներ, նրա արվեստը սիր էր նվաճել, նրա դասնությունը՝ միտ: Նրա կաղույս աչերը, որ դաղաղանել էին մորից վաղ տարիում գրվելու հիտողությունը, փայլում չէին, արցունք կար հավաքված, որ իր գրած ու

համարյա բոլոր հաներգերին կատարվող «Մորս» երգի բառերի հետ կուսակվում էր ուկնդրի հոգում: Բեմ բարձրանալիս զարմանալի առույգ էր, շունչը երբեք չէր կսրվում: Բեմից դուրս նկատելի էր դառնում, որ այդքան կենսունակ արշիսը փայլելու դժվարություն ունի:

Տարիներ ի վեր Ջիվան Գասարյանին տարբեր առթիվներով են հանդիմել: Ընտանեկան խնջույքի ու հաներգարահի դուրովահարը նույն մարը չէր, անուշտ, բայց նույն արշիսն էր՝ թե՛ Երեւանում, թե՛ Երեւանից դուրս: Երբ մեր տան դաղի ռաղին Ջիվան Գասարյանի կատարումն էր սղառում, տաղիս խոնավ աչերից հասկանում էի, որ ծիրանափողի հնչյունը նրա հոգու թաղիք մեատախ է վերածել: 2002 թվականին այդտղիսի մի դատկեր, արդեն Գերմանիայում, իմ վերհուշտն արթնացրեց: Գերմանացի տարեց անուսիմներ էին էստեմում մեզ հետ ուկնդրում Ջիվանին, որի անունն արտաբերում էին առաջնահար շեշտով, հարագատությամբ: Բախի ու Բեթողվեմի երկրի տարեց ուկնդիրը Գասարյանի դասակաությունը չէր վիճարկում: Ջիվանի կատարումն ինչ դասնություն էր փոխանցել նրանց, չգիտեմ, բայց ականջից սիր էր լցվել, իսկ աչերից հոսում էր...

«Ազգ»-ի առաջիկա համարում Մեծ Արշիսին կենդանացող մեր վերհուշտը դեռ տղաղիր տեղ կատանա:

ԱՐԾԿԻ ԲԱՆԶԻՆՅԱԼ

45-ամյա Արա Ասատրյանը՝ Երևանից, բազմաժանրի անձնավորություն է: Անգլերենի մասնագետ, որ աշխատել է որոշ բարձրագույն և արհեստավարժ դասակարգ, որը, սակայն, մի կողմ է թողել այդ երկու մասնագիտությունները եւ հետեւել իր իրական կոչմանը՝ դարձել բեմադրում, ուսուցում եւ կատարում: Նա ուսանել է Երևանի Բոլորուհի անվան թատերական լեզվաբանական համալսարանում, Կոմիտասի անվան թատերական կոնսերվատորիայում ու Թատրոնի եւ կինոյի թատերական ինստիտուտում: 2011 թվականին սովորել է Սանկտ Պետերբուրգի կոնսերվատորիայի դարավեստի աստիճանադասարանում:

2005 թվականից Ասատրյանը ակտիվ գործունեություն է ծավալում Երևանի դրամատիկ թատրոնում՝ բեմադրելով մի քանի մեծ ու փոքր ներկայացումներ: «Վիրտուալ աշխարհից այն կողմ» («Պիսանո») երիտասարդական թատերական փառատոնում ճանաչվել է լավագույն ներկայացում, «Չարենց» (երաժշտությունը՝ Գրիգոր Հախիմյանի), «Երազներ հայրենիքի մասին» (ներգծված Փառիկ Նազարյանի կատարած ժողովրդական երգերից), «Պիսցե, որ դեռ կենդանի է» (խորհրդահայ ֆանսադիա՝ Պետրոս Դուրյանի բանաստեղծությունների եւ Մայիլ Նայմանի երաժշտության հիման վրա), «Հայրեններ» (խորհրդահայ ֆանսադիա միջնադարյան հայրենների եւ ֆրանսաբնակ երգահան Լիլիթ Դանիելյանի երաժշտության հիման վրա), «Մահը եւ օրհորը» (երաժշտությունը՝ Լյուդովիկո էինաուդի), «Ո՛ր է, մահ, հաղթանակը քո» (Գրիգոր Խաչատրյանի հետ համատեղ), «Տեսիլաժամեր» (երբեք հայ բալետ-մյուսիկների հետ համատեղ), «Հինգ մամակ» (Երևանի օպերայի եւ բալետի թատրոն) եւ այլն:

Արա Ասատրյանը դարձել է բեմադրել Անդրեյ Բաբանի «Արծվաբերդ», Ալեք Տրետյակովի «Կրակե օղակը» (երկուսն էլ՝ բացօթյա կատարմամբ Շուշուում), ժողովրդի «Կարմեն» օպերաների, Ասոս Պիպոյի «Մարիա դե Բուենոս Այրես» օպերաների համար: Գրիգոր Խաչատրյանի եւ Արման Ջուլիանյանի հետ համատեղ բեմադրել է «Հոգի», «Ամեն», «Խոստանում եմ» (Թերի Ջորջի «Խոստանում» ֆիլմի հիման վրա), «Սասունցիների դարը», եւ «#44 / Չեմեթիկ ամենգիտ» բալետները: Ասատրյանը համագործակցել է նաեւ բեմադրիչներ Արմեն Մելիքյանի («Կոլորադո» ռոֆ-օպերա, «Կուրաժ մայրիկը ու նրա գավալները» մյուզիկլ), Գրիգոր Խաչատրյանի (Եվրոպայի «Մեդեա», Բոնարցեի «Ֆիգարոյի ամուսնությունը», Շեքսպիրի «Օթելլո», Բելլեցկիի «Թույլ», Եվրոպայի «Բախոսիներ»), Սոսո Գրիգորյանի (Երդմանի «Իմաստասեր», Պուսկինի «Եվգենի Օնեգին», Մարկեսի «Ես միայն եկա զանգահարելու համար») հետ:

Արա Ասատրյանը բեմադրություններ է իրականացրել Հայաստանի խոշոր դրամատիկ ընկերությունների համար, ինչպիսիք են Երևանի օպերայի եւ բալետի ազգային թատրոնը, «Բարեկամություն» դրամատիկ թատերական համույթը, Երևանի թատերական խորհրդահայ ֆիլմերը», Սորի Հայրոյաց սուրը, Արցախի դրամատիկ թատերական անսամբլը, իսկ Սոֆիայի դրամատիկ ակադեմիայում բեմադրել է «Երազանքի բալետը» խորհրդահայ ֆիլմ ներկայացումը:

Արիկ, եզ համար կարծես թե անհնարին էր բեմական դարձնել կախարհական աշխարհի մոտիվները՝ ծնված լինելով հայ բալետի երկու ականավոր ներկայացուցիչների ընտանիքում, անգամ եթե նրանք դեռ էին, որ դու դարձնում էիր:

Այո, թե մայրս, թե հայրս բալետում էին: Մայրս՝ Հայաստանի Հանրապետության ժողովրդական արհեստի Էլվիրա Մանգալանյանը, ավելի քան 30 տարի եղել է Երևանի ազգային օպերայի եւ բալետի թատրոնի դերասան, իսկ հայրս՝ Ալեք Ասատրյանը, իր ժամանակի մեծագույն բալետմյուսիկներից էր: Որքան

ինձ հիշում եմ՝ դարձել եմ: Ես բառացիորեն մեծացել եմ թատրոնում: ցերեկը դահլիճում փորձերն էի դիտում, իսկ երեկոյան, իմ անձնական կուլիսից՝ ներկայացումները: Եվ ամեն կուրճից հետո գալիս էր իմ փառքի ժողովը: Ձեռքում էի դահլիճի կենտրոնում ու սկսում էի դարձնել ինչ որ նոր ստեղծ էի՝ լինել ժողովը, Բազիլը թե փոքրիկ կարողանալից մեկը: Երբեմն (հիարկե, միայն կատարելով) որոշ դրամատիկ կամ մուլտիմեդիա փորձավարներ խնդրում էին ինձ հիշեցնել իրենց որոշ օրինակներ կամ մուլտիմեդիա դրվագներ, եւ դրանք իմ ամենաերջանիկ դրամատիկ էին, քանի որ կարողանում էի դարձնել եւ իմացածիցս բաժին հանել մյուսներին: Իմ ապագան ինձ համար որոշակի էր, բայց դարձվեց, որ ծնողներս այլ ծրագիր ունեին: Նրանք չափազանց բարձր չափանիշներ ունեին դրամատիկ կարողություններս գնահատելու մեջ ու մի օր ինձ ասացին. «Եթե դու իսկապես ակնհայտ ձիրք ունենայիր, եզ կուղարկեինք Լեոնիդաբրո՝ սովորելու, բայց իրականում դու չես ավելի լավ ես

Արա Ասատրյան. «Հավատում եմ, որ մեր արվեստը եւ մշակույթը կփրկեն մեզ»

երաժշտության ու լեզուների ասպարեզում, ուսի մեմբ չեմ ուզում քո իսկական տաղանդները զոհաբերել հանուն կորդեբալետի դրամատիկ կատարման ապագայի»: Նրանք թե՛ ճիշտ էին, թե՛ սխալ: Երբ էին, քանի որ չնայած ես չհարձակալանալու երաժիշտ կամ բարձրակարգ քարոզմանից, բայց, որդես անհասկանալիություն, ես չեմ ավելի եմ սովորել եւ փորձել, քան կսովորեի միայն դարձնելու դեր: Նրանք նաեւ սխալ էին, քանի որ մարդ չի կարող խուսափել իր ճակատագրից. վաղ թե ուշ մորից կվերադառնա իր ճանապարհին: Իմ դերակրում դա մի փոքր ուշացավ, բայց ես դեռ չեմ: Երբ երեխա էի, իսկապես վրդովված էի ծնողների դիրքորոշման համար, բայց հիմա շնորհակալ եմ, քանի որ այսօր սարի անց ես կրկին դարձի աշխարհում եմ, բայց՝ չեմ ավելի մեծ գիտելիքներով ու փորձով, մի բան, որ անհրաժեշտ է լավ դրամատիկ լինելու համար:

Նախկին մասնագիտությունները նույնպես են դարձնում: Եթե այո, ապա ինչպե՞ս:

Իհարկե, նույնպես են: Երևանի կոնսերվատորիայում սովորածս սարիներն ինձ փայլուն դասակարգող չդարձրին, բայց սկզբից երաժշտական խորը գիտելիքներ: Հորս երազանքն էր՝ ինձ թեմեղ մեծ բեմում դասնաճարմով նվագել: Երբ նա երեխա էր, նա ընտանիքի չափազանց աղքատ էր՝ դասնաճարմ ունենալու համար, ուսի նա ստիպված էր սեղանի վրա ստեղծել նկարել, որ դասնաճարմի դասերից հետո կարողանար սանը դարձնել: Հայրս, լինելով թիֆլիսեցի կուկակարի վեց երեխաներից մեկը, ավարտեց Սանկտ Պետերբուրգի կոնսերվատորիայի դրամատիկ բաժինը: Նա իմ երբեք ճանաչած ամենախելացի եւ բանիմաց անձանցից մեկն էր: Հայրս հեռու-թեք անց կարողան էր երաժշտական դրամատիկներ եւ չափազանց երաժշտական էր թե՛ աշխատանքի, թե՛ կյանքի ընթացքում: Նրա օրինակը չէր կարող ինձ չզոգեցնել: Ես չեմ փորձեցի արդարացնել նրա սպասելիքները՝ որդես երաժիշտ,

եւ չնայած չկարողացա իրականացնել նրա երազանքը, բայց հիմա ունեմ այն ամենը, ինչ ինձ անհրաժեշտ է որդես դարձնելու: Երաժշտության իմ խորը գիտելիքներն ինձ չեմ օգնում: Ցավով, հայրս կյանքից հեռացավ նախքան դրամատիկ դասնաճարմ ուսուցանելու կարողանալու: Բայց ես հուսով եմ, որ նա կհաղթահարի իմ երազանքի ընթացքը:

Ինչ վերաբերում է լեզուներին, ապա ես կարծում եմ, որ դրանք այսօր էական են զլորբալ մշակույթի յուրաքանչյուր արվեստագետի համար:

Ես դիտել եմ քո առաջին «Երազներ հայրենիքի մասին» մեկ գործողությունը՝ հիմնված հայ ժողովրդական երգերի վրա, ամերիկահայ հրաշագործ Քոչի Փառիկ Նազարյանի կատարմամբ: Հայ գեղջկական դարձի նորարարական մեկնաբանությունները կարծես թե թարմ մոտեցում էին մեր բեմական դարձին, բայց նման փորձեր դու չարձանակեցիր:

մարդիչների հետ՝ օգնելով նրանց սեսանցի դարձնել իրենց գաղափարները: Եվ նրանցից լուրջ բան եմ սովորում: Արդեն երկար տարիներ ես Երևանի թատրոնի եւ կինոյի թատերական ինստիտուտում երիտասարդ դրամատիկներին բեմական օրինակներ էմ դասավանդում ու մինչ այժմ չեմ բան եմ սովորել: Թատերական սեխնիկական մեծագույն հարստացրել է իմ ոճն ու խորհրդահայի իմ ընկալումը: Այսօր ես զգում եմ, որ կանգնած եմ թատրոնի եւ դրամատիկ խաչմերուկում, բայց չեմ քիչ ընտրություն կատարում: Հիանալի է՝ մաս կազմել այս երկու ֆանսաստիկ աշխարհների եւ փորձել դրանք միաձուլել՝ օգտագործելով սեխնիկական երևանությունները:

Որտե՞ր է ծնվում դրամատիկ թատրոնը՝ մեմբ, մարմնում, սրտում:

Այս հարցը երեւի թե սվել են բոլոր դրամատիկներին: Հիմա դրամատիկներն իմ հերթն է: Եվ ես կասեմ, որ... դրամատիկան չունեմ: Հիմա ես մտածում եմ իմ մարմնով, ապա թարթում եմ սրտով կամ զգում մեմբ: Ամեն ինչ միախառնված է եւ վաղուց դարձել է անգիտակցական ու բնագաղափար: Երբեմն, սարիներ թարմանալով ինչ-որ բան է լինում մեմբ, ինչ-որ ներքին զանգ կամ տրամաբանություն, որոնք դրամատիկան թեմբ է կյանքի կոչել: Բայց ինձ համար, ամենայն հավանականությամբ, բանալին երաժշտությունն է: Երաժշտությունը սալիս է բոլոր դրամատիկները: Այն բացում է մարդու միտքն ու սիրտը, եւ մարմնին ստիպում է թարթել, եւ սա այն ամենն է, որ հարկավոր է ինչ-որ բանի ծնունդ սալու համար: Բայց սա, իհարկե, բավարար չէ: Երբ երեխան ծնվում է, թեմբ է մեծացնել նրան ու թողնել, որ նա զնա եւ աղբի իր սեխնիկական կյանքով՝ բեմում, սեսագրության մեջ կամ ինչ-որ մեկի հիշողության մեջ ու սրտում:

Ասում եմ, որ արեւի սակ մոր բան չկա, այդուհանդերձ, կարելի՞ է նոր դրամատիկ թատրոններ «հայտնաբերել»:

Չեմ կարծում, որ բանը թարթման մեջ է: Դու կարող ես բառ հորիմել, բայց դա իմաստ չի ունենա այնքան ժամանակ, քանի դեռ չի մեղ համատեղ մեջ ու չի կենդանացել: Նույնը վերաբերում է թարթմանը: Երբեմն այն գալիս է իմենաբերաբար, ոչ մի սեղից, երբեմն դրամատիկ է մեծ ցավ եւ ջանք, երբեմն էլ դրամեջ լուրջ իմաստ եւ փիլիսոփայություն եւ դիմում, իսկ երբեմն էլ ընդհանրապես իմաստ չի ունենում: Բայց այն թեմբ է զգալ բոլոր դերակրում: Միայն այդ դերակրում այն կունենա բավականաչափ էներգիա՝ արժեք թարթելու համար: Չեմ կարծում, որ թեմբ է հասկանալ դրամ: Դրամատիկան զգացրել այն ու կհասկանա՞մ չեմ ավելի մեծ եւ խորապես մի բան: Այո, ընդհանրում մեկ դրամ թարթում կարող է թարթել թեմբերը, եւ այն թեմբ չէ լինի նոր, թեմբ է լինի ճճարհիս եւ անկեղծ:

Թեկ, կարծես, ոգեցնում է հայ գրականությունը...

Այո, եւ ոչ միայն հայ: Ես դրամատիկ հոգի եմ եւ սիրում եմ բանաստեղծներին: Նրանք այնքան հզոր են եւ միաժամանակ՝ այնքան փխրուն: Դրամատիկան ինձ համար լուրջ մեմբ է դարձել: Այն ունի իր ձիթը եւ իր մեղեդի, իր սրամաքանությունը, որը սնվում է փոխաբերություններով, ակնարկներով, ենթատեքստերով, խորը հոսքերով եւ ներաշխարհներով: Ինձ դուր է գալիս իմ բալետների համար սեխնիկական դրամատիկներն հորիմելով, իսկ բանաստեղծներն իրենց սարիներով եւ միտքով կյանքով լուրջ բան բերի հող եւ իմ երեսակայության համար: Սովորաբար ես որդես հիմք վերցնում եմ որեւէ բանաստեղծի կյանքից մի հետաքրքիր մանրամասն, իսկ մնացածն անում է նրա դրամատիկ մեմբերը: Իմ հերթերից էին Նահապետ Քուչակը՝ իր անուշ ու հմայիչ գործերով («Հայրեններ»), Պետրոս Դուրյանը իր եղերերգություններով («Պիսցե, որ դեռ կենդանի է»), Եղիշե Զարեմը իր խելախել հեղափոխական ներքողներով («Չարենց»), Մարիա Յվետանա եւ Բորիս Պաստեռնակն իրենց բանաստեղծական սիրային երկխոսությամբ («Բեմի մութ անկյուն թռչող ձուկ»): Եվ, հավանաբար, բազմաթիվ նոր հետաքրքիր դրամատիկներն էլ կլինեն:

-Ի դեռ, դու ակփվորեն զբաղվել ես նաեւ ղոնեզիայի թարգմանութեամբ: Զո որո՞ւ թարգմանութեանն է հայ դասակարգի ղոնեզիայից անգլերեն, կարողացել եմ Ստեփանակերտի «Պեղձի» ամսագրում: Մտադիր չե՞ս դրանք հրատարակել մի հասրով:

-Ես ասում եմ առջայ աշխատանքը: Երկար տարիներ աշխատել եմ լրատվական գործակալությունում՝ թարգմանելով անհետաքրքիր լուրեր: Այն կարծես բան լինել իմ մտքի ու հոգու համար: Ուստի ես գտա փախուստ բանաստեղծության թարգմանության մեջ: Արդեն ասել եմ, որ ղոնեզիան ինձ համար նման է ղարի, իսկ բանաստեղծությունը թարգմանելը ղարի ղետ մի բան է: Զգում ես ղիթմը, լսում մեղեդին, ընկալում ասվածի տրոյունը, զգում չասվածի խուսափողական բույրը եւ ահա՛ հայտնվում ես ինչ-որ անհայտ մոլորակի վրա՝ ղարելով անթիվ բառերի եւ իմաստների հետ: Ես թարգմանել եմ բազ-

զավակների» երաժշտական տարբերակում մի հմայիչ, նախաձեռնող եւ արկածային խոհարար էր: Ինձ շատ է դուր գալիս մյուզիկի ժանրը եւ միտք ուրախ եմ մասնակցելու նման նախաձեռնում: Արդեն մի շարք մյուզիկներ եմ ղարատել կամ համատեղ արտադրել, եւ երազում եմ մի օր մի իսկաղետ մեծ եւ գեղեցիկ ներկայացում բեմադրել: Եվ, իհարկե, այն ղետ է լավը լինի:

-Սի փանի տարի առաջ դու մասնակցեցիր «Պրակտիկում-լաբորատորիայի» հիմնադրմանը, որի նղատակն էր ղարատել սինթետիկ սիղի հանրահանուր դերասաններ, որոնք կփրաղետեն ինչղետե ղլատակ, այնղետե էլ դրամատիկական թատրունին: Ո՞ր փուլում է այն հիմա:

-Այդ նախագիծը մեմ կոչեցին «Սոնա»: Ինձ եւ ես երկու ղարատեղծների՝ Արիա Սիմոնին եւ Ռիմա ղիղոյանին փար բլանե սրվեց՝ ստեղծելու մի բան, որը կիթանի դերասանների եւ ղարողների համագործակցությունը եւ հետագայում սինթետիկ ստակի թատրունի հիմք կղառնա: Հայաստանում մեմ դեռ չունեմք ժամանակակից ղարի, երաժշտական կամ փորձարարական արվեստի թատրուններ: Որո՞ւ խմբեր որոշակի փորձեր կատարում եմ, բայց կան շատ ղարող դերասաններ եւ դերասանութեամբ զբաղվող ղարող-

ներ խանգարեց մեզ ներկայացումը ցուցաղրել այլ ստղերում ու մեր հույզերը փոխանցել Պերմանիայի, Շվեյցարիայի եւ այլ երկրների հանղիաստեղին:

Ես սիրում եմ շփվել աշխարհի հայերի հետ: Որտեղ էլ ղարել եմ, հանղիղել եմ հայրենակիցների՝ Ռուսաստանում, Լեհաստանում, Մողղոլայում, Բուղղարիայում, Մեքսիկայում: Նրանք միմյանցից կարծես թե շատ տարբեր եմ, ոմանք լավ չեն խոսում հայերեն, բայց բոլորը եղբայրներ ու փղրեր եմ: Մեմ ընտանիք եմ անկախ նրանից, թե որտեղ եմ աղում: Եվ մեմ ղետ է օգտագործել բոլոր հնարավորությունները միասին լինելու համար: Առաղին անգամ այս զգացողությունն ունեղա մոտ տարի առաջ, երբ եմ ցմորիղ, իմ լավ ընկեր Արծղի, մասնակցեցի «Պո-Արախ» ընկերակցության կազմակերղած հայաղիտական ամառային դասընթացին Վենեցիկում: Դա իմ կյանի ամենաերղանիկ ամիսներից մեկն էր, եւ ոչ միայն այն ղատառով, որ ես Վենեցիկում էի, այլեւ որ մաս կազմեցի ամբողջ աշխարհից եկած հրաշաղի մարղկանց մի ընտանիղի: Ինձ համար մեծ անակնկալ էր այղ ընտանիղում մի շարք ոչ հայերի սեսնելը: Աղ մարղի երկար տարիներ հաձախում էին այղ դասընթացը, եւ նրանցից ոմանք՝ ամեն տարի: Երբեք չեի սղատում, որ տարբեր մշակույթների ղատկանող այղիան շատ մարղիկ սիրում եմ Հայաստանը եւ ցանկանում եմ հայրենի խոսել: Աղ անկեղծ սերն ու նղիրվածությունը շատ բան փոխեցին իմ հայրենիղի եւ մայրենիղի հանղեղ իմ իսկ վերաբերմունի մեջ:

-Ինչղետե ասաղիր, ժամանակները հիմա նղատակվոր չեն բարձր արվեստի համար, հակաղետե Հայաստանում, բայց, այնումամենայնիղ, ի՞նչ

ներ, որոնք կցանկանային հարթակ ունենալ թատերական եւ խորտոզաղիկ նոր հետաքրքրական հայտնաղործությունների համար: Մեզանից յուրաղանչյուրը ստեղծեղ իր աշխատանղը: Առաղնախաղը հաղող էր: Մեմ ստացանք բազմաթիղ հաղոնախոսություններ եւ խոսուներ, բայց կղվղղ-19-ը եւ 44-օրյա ղատերազը մեր նախագիծը հետաձղեցին: Այսօր Հայաստանը ժանր ժամանակներ է աղում, եւ արվեստն ու մշակույթը առաղնաղերությունների շարումն չեն: Մեմ ամեն դեղղում կանեմք մեր գործը, եւ հուսուղ եմ, որ մի օր այն իր ղտուղները կղա:

-Դու Հայաստանը ներկայացրել ես ղարի եւ թատրունի բազմաթիղ միջաղղային փառատոներում: Հնարավորություն ունեղելու ես համագործակցել մեր հայրենակիցների հետ:

-Այո՛, 2019-ին Փարիղում մեմ մի հիանաղի նախագիծ ունեղանք: Ֆրանսաղրակ դերասանուղի Արմինե Պաղրիեղյանը նախաձեռնեղ բեմադրել մի ներկայացում տարբեր երկրների հայ արվեստաղեսների մասնակցությամբ: Նրա եւ իմ լավ ընկերներից մեկը՝ շատ հանղաղվոր բեմադրիչ **Խորեն Չաղաղյանը**, որն այժմ թատերական բեմեր է նղաղում Մոսկղայում եւ Սանկս ղետերուղում, առաղարկեղ մի սինթետիկ ներկայացում ղատերատել Կոմիտասի մասին: Նա բեմադրիչն էր, ես՝ ղարաղիղը, Կոմիտասի ասվածային երաժշտությունը կատարեղին գերմանաղայ սաղանղաղվոր դաղանակահարուղի **Լուսինե հաղատրյանը** (հռչակաղոր ջուղակահար Մերգել իտաղատրյանի փղղը) եւ շվեյցարաղրակ փղղում երաժիթ **Թամար Էսկեղյանը**, որը նղաղում է Ֆլեղյա, շղի, դուղուղ եւ փղղային այլ գորղիներ: Աղտիղսղղ, դա հայ սաղանղների խուղբ էր Ֆրանսիայից, Շվեյցարիայից, Պերմանիայից, Ռուսաստանից եւ Հայաստանից: Եղ բոլորս խոսեղինք, խաղաղինք, ղարեղինք, երգեղինք, նղաղեղինք եւ հիանաղի ժամանակ անցղաղեղինք բեմում: Շատ գեղեցիկ նախագիծ էր, Փարիղի հանղիատեսը ցնղված էր: Դթաղխաղար, մեկուսացու-

նոր գործերի վրա ես աշխատում:

-Երբեք չեմ դաղարում աշխատել: Սա միակ բանն է, որը ես կարող եմ արհեստաղարտներն անել իմ եւ իմ երկրի համար: Ես հեռու եմ փղղաղակաղությունից, կեղծ լուրերից եւ սոցղանցերում աղկա այղ ողջ ասելուղից: Արվեստի եւ մշակույթի ամբողջ աղխարին իմ մեջ է, եւ այնտեղ ես ինձ հարմարաղե եմ զղում: Շատ եմ ուղում մի օր մեր հասարակությանը սեսնել այղ աղխարում, եւ ես անում եմ ամեն ինչ դա հնարաղոր դարձնելու համար:

-Մայիսի սղզբին ինձ շատ սղաղղրեղ վերղին ներկայացումը՝ «# 44 / Պենեղիկ ամենեղան»: 44-օրյա ղատերազմի թեման, որն արտաղայսղել է հայկական նոր ղարի եւ երաժշտության մեջ, կարելու խնղիրներ է արձարում ոչ միայն ներկա ժանր ժամանակաղրաղանի, այլեւ ընղհանղաղետե մեր աղղային ինֆունղյան ղարղաղանման համար: Աղ բեմադրությունն արժանի է ամբողջ աղխարիղին ներկայացղելու ոչ միայն որղետ ուղղղին հակաղատերազմական ուղղերձ, այլեւ մեր իսկ արվելի լավ ինֆանաղանաղման համար: ղատմիղ, խնղրեմ, թե ինչղետե առաղացաղղ այղ գաղղա-

փարը եւ ողվե՞ր են օղնել դա իրակաղանաղանը:

-44-օրյա աղետաղի ղատերազը խորը, անրուժեղի վերեր է թողել մեր արտերում եւ բացղել է մեր աղեղը նոր իրակաղանության լուսի ներս: Որղետ հայ աղղի եւ արվեստի ներկայացուղիչներ, մեմ, արվելի կոնկրետ՝ Պրիղոր հաղատրյանը որղետ բեմադրիչ եւ Արման Չուղիակղյանն ու ես՝ որղետ ղարաղիղներ, չեղին կարող չարտաղայսղել մեր անձնակաղն զղացումնղներն ու վերաբերմունղին այղ ողբերղության վերաբերաղղ: Աղղումնղում ստեղծեղինք «# 44 / Պենեղիկ ամենեղան» խորաղղղ ժամանակակից բաղետը՝ որղետ հարղանի տուր մեր ներսներին ու մեր անցղաղին եւ որղետ ուղղերձ՝ գաղղի սերունղներին: Բաղետի որո՞ւ դղղաղներ բեմադրվեղին ղատերազմի վերղին օղղին, եւ հաղողը ամիսներին այղ գաղղաղարը միաղորեղ նղղրաղների ստեղծաղորձական մի խմբի, մեր ընկերներ եւ համախոհներ **ղատրիկ Մաղղաղյանին** (կիմոնեթիսոր, աղխարիտաղղչակ բեմադրիչ Անի Վերնղի որղին) ու **Յան Ֆրանչեսկին** Ֆրանսիայից եւ **Վարղան Ղուկաղյանին** ու **Աղբուր Բարղիտաղրյանին** Հայաստանից, որոնք ժամանակ եւ ջանք չխնաղեղին այս նախագիղի իրակաղանաղման համար: Աղղումնղում, մայիսի 6-ին մեմ հանղությանը ներկայացղին 44 ողղեղանող մի աղխատանք, որն արտացղղում էր մեր ընղհանուր ցաղն ու վիթեղ եւ արտաղայսղում էր մեր ընղհանուր բողղին ու հույսերը: Ցուցաղորումը հեռարձակվեղ ուղղիղ եթերում եւ հասանղելի է youtubeում (սեղն Hashtag44 Ֆեղսթուղյան էղղ): Յուրաղանչյուր հայ կան ոչ հայ կարող է դիղել մեր բաղետը, եւ եթե հաղանի, կարող է նղղրատություն կատարել՝ օղնելու մեզ այն ցուցաղրել Աղղաղում կան նուղղիսկ արտերկում:

Մեր ղարողներ չաղղաղանց սաղանղղաղոր ղատանղներ են (15-18 տարեղյան) էղղինաղնի ՀԲԸՄ եւ Նորի երիտաղղակաղն կենսրունի «Նարեկ» ղարաղին հանույթից: Աղ երեղխաներն արղեն իսկ ղարում էին մեր շատ ներկայացումներում, ղարում էին տարբեր ղատանություններ, որոնցից մի փանիղ շատ ողբերղակաղն էին, մի մասը վերաբերում էր Հայոց ցեղատաղանությանը: Նրանք ամեն ինչ անում էին արտաղայսղելու այն, ինչ մեմ էին ուղում, որ արտաղայսղեն, եւ նրանղ դա անում էին հիանաղի կերղղղղ, բայց այղ ամենը կարող էին ղարաղաղետե ղատկերացնել: «# 44-

մաթիղ հեղինակների՝ հայրենից եւ ուսերենից անղերեն, հայրենից եւ անղերենից ուսերեն, անղերենից եւ ուսերենից հայրենի: Աղեն բաղկաղանին մեծ աղխատանք է արված, ընկերներս անընղիտ համողում եմ, որ հրատարակեմ, բայց ես դեռ համողղած չեմ, որ աղղի: Ինձ համար դա արվելի շուտ նման է հորիի, մի սեսակ օղղաղիղության, մի բաղակ լավ կարմիղ գիմու՝ իսուր անձրետոտ օղղ: Կարծում եմ, որ վերի եւ ղեղի մեր նյուղակաղն աղխարիում այլեւ ստղչկա բանաստեղծության համար: Մարղիկ աղխարիղը շատ նյուղակաղն եւ ընկաղում, կաղխարղանը համարում եմ ինֆին եմթաղղվող մի բան, երաժշտությունը զղում եւ ընղղամենը մակերտոներն եւ չեն խորանում կարղացածի մեջ: Ուստի ես հարց է առաղանում, թե ինչ-որ մեկին ղեթս եմ իմ բանաստեղծական թարղմանությունները: Թե՞ գրաղխանուղի դարակների վրա մի գեղեցիկ ձեղաղորղած հատ ունենաղղ կղին ընղղամենը զուր ինֆանաղղաղարում:

-Ես երբեմն նույնղետ այղ հարցը սաղխ եմ իմ գրերը հրատարակելիս... Արիկ, եո սաղանղի մեկ այլ կողմը բաղղաղայսղում է մոնոներկայացումների մեջ: ղատերատվուն ես ընղղայնել մերգրավածությունը նաեւ դրամատիկական թատրունում:

-Դա նույնղետ հորիի ղետ մի բան է: Ես ղորղեղսիղունաղ դերասան չեմ, բայց բեմադրիչներն ու դերասանների հետ այսղան տարի շփվելուց հետո դերասանությունը սեսնում եմ ներսից ու ինձ դուր է գաղղի սեսածս: Դեր խաղաղը, ուրիղին մարմնաղղորելը կամ նորը ստեղծելը շատ հետաքրքրակաղն գործընթաց է: Զղղարղային այն է, որ իմ առաղին չորս հերոսները կան ծերեր էին, կան խեղաղարներ՝ Չեղխղղի «Կարաղղի երգի» ծերացող դերասանը, Ռղղեղիչի «Զղղարղաղի ծերուղի» ծիծաղելի ծեր մոնղղաղար դթաղխար, Պղղղի «Խեղաղաղի հիղատակաղանի» անհույս սիրահարղած խեղնթ չիմոնղիկը եւ ղիաղղղայի «Մարիա դե Բուղնոս Աղղեղի» սաղղիտ հողբերուղղ: Դա նման էր չար կաղխարղանի: Ես այլեւ չեի ուղում խաղաղ խեղնթ ծերերի ու որոցեղի սեղակաղն մեմաներկայացումներս ստեղծել: Վերղինը՝ «Զմեղղկաղ ձանաղարին» էր՝ Ֆրանց Շուղբերի մասին մի ներկայացում, որտեղ ես խաղում եմ, ղարում ու երազում, ինչղետ նաեւ ղատանում եմ մարղկանց, թե որնաղ դթաղղար է մարում արվեստի նղղրաղղ լինել շուտ փղղնեղի հաղղիտեղակաղն ժամանակներում: Եղ կաղխարղանը վերացաղղ: Իսկ վերղին դերս Բեղխղի «Կուրաղ մայրիկն ու նրա

ն» այլ ղատություն է. այղ երեղխաները մեր համաղեղինակներն էին, որողղետե, ցաղղո, նրանք ամեն ինչ սեսնում էին իրենց աղեղում, եւ դա այլեւ ոչ թե ղարղաղետե ղատանություն էր, այլ իրենց սեղակաղն կյանղը: Աղղղիղսղղ, նրանք շատ ձեմարիտ, անկեղծ եւ նղղրված էին նախագիղ ողջ ընթացղում եւ արտաղնղիկ կերղղղղ հուղակաղն էին ու համողիչ՝ բեմում:

Ես ցանկանում եմ, որ մեմ այլեւս նման բաղետներ չստեղծեմք եւ հուսուղ եմ, որ մեր երեղխաներն այլեւս երբեք նման փորձաղություն չեն ունենաղ, այլ կարղերն եւ կղարեն միայն ուրաղի ղատանություններ՝ երղանիկ, խաղաղ երկում:

Ես հաղանում եմ, որ մեր գեղեցիկ արվեստը եւ ֆանատիկ մշակույթը կիրկեն մեզ, եւ որ Հայաստանի նման գղղաղը չի կորչի, այլ ղայղաղ կղղաղի ամբողջ աղխարիում...

ԳՈՐԱՐ ԲՈՏՈՅԱԼ

ՌԴ-ում «Ազգի» հասուկ բողոքից

Հունիսի 24-30-ը ՌԴ մայրաքաղաք Մոսկվայում տեղի ունեցավ «ԱրմԱրսՖես» անունը կրող հայկական արվեստի համառուսաստանյան առաջին փառատոնը: Կորոնավիրուսի համավարակով թայմանավորված՝ զանգվածային միջոցառումների տեսական սահմանափակումներից հետո, ասես ձնհալից հետո առաջին ձնծաղիկներ՝ վեց օր շարունակ մոսկովյան ամենասարբեր բեմահարթակներից հնչում էր հայ երգն ու դարը, ասմունքը, ՌԴ-ում ՀՀ դեսպանատան ցուցասահմանում ցուցադրվում էին հայկական մշակույթի բարձրագույն նմուշները:

Այս աննախադեպ միջոցառման հյուրերի թվում էին մոսկովյան էլիտայի բազմաթիվ ներկայացուցիչներ, հասարակական-հաղափարական գործիչներ, մշակույթի աշխարհի երեւելի դեմքեր, ինչպես նաև, այնպես էլ արհեստահանյան բազմաթիվ լրագրողներ եւ հեռուստաընկերություններ:

Փառատոնն անցկացվեց Ռուսաստանի Դաշնությունում Հայաստանի Հանրապետության դեսպան Վարդան Տողանյանի հովանու ներքո: Մշակույթային այս յուրօրինակ մարտնչորդ նախաձեռնում ամենամեծ համառուսական մշակույթային կադրերն ու երկու ժողովուրդների դարավոր բարեկամությունը: Փառատոնի մասնակիցները ծանոթացան հայ ականավոր գործիչների կյանքին, գործունեությանն ու թողած հարուստ ժառանգությանը, որոնք իրենց հետքն են թողել հայ-ռուսական դարավոր բարեկամության վրա:

Հանդիսավոր միջոցառման բացմանը ողջույնի խոսքով հանդես եկավ դեսպան Վարդան Տողանյանը: Դիվանագիտական առաջնությունը ղեկավարն իր խոսքում նշեց, որ փառատոնը կոչված է նպատակ ունենալով ժամանակակից թայմաններում երկու երկրների հասարակություններին միջմշակութային երկխոսության ու կադրերի զարգացմանն ու խորացմանը: Դեսպանը հույս հայտնեց, որ փառատոնի բազմաթիվ ծրագրեր կգրավի նաև նաև հանդիսատեսի ուշադրությունը, իսկ փառատոնը կընդլայնվի եւ կդառնա ամենամյա:

Փառատոնը հնարավորինս ներառել էր արվեստի բոլոր ժանրերը՝ կերպարվեստ, երաժշտություն, գրականություն, կինո, թատրոն, դիզայն, նորաձևություն: Ռուսաստանում ապրող ժամանակակից արվեստագետների գործերից զատ՝ միջոցառման ծրագրում ընդգրկված էին նաև մեծ վարպետների՝ Վարդես Սուրենյանցի, Եղիշե Թադևոսյանի, Մարտիրոս Սարյանի, Մինաս Ավետիսյանի, Ջոնսոյի, Գառզոյի, Փարաջանովի, Գայանե Խաչատրյանի, Երվանդ Քոչարի, Ժամսեմի եւ Շառլոտ Կոլլիանի գործերի բացառիկ նմուշներ:

Պես էլ ասել, որ ռուսաստանաբնակ մեր Շառլոտ Կոլլիանիցներ՝ այս երկրում ապրող եւ ստեղծագործող արվեստագետներից մինչև Շառլոտ Կոլլիանիցներ, բարձր են գնահատում վերջին տարիներին հայկական մշակույթի վերածնունդն ու տարածումը Ռուսաստանի Դաշնությունում՝ ընդգծելով, որ դրանում իր անուրանալի դերն ունի դեսպան Վարդան Տողանյանը, եւ հենց դեսպանի ջանքերով, նրա բարձր ճաշակի, որոշումն է՝ ինչն էլ հաջողվել էր հայ մշակութային ժառանգության արժանի ներկայացումը Ռուսաստանում:

ՌԴ-ում ՀՀ դեսպանատան ցեմքը, իր հիմնական գործառնություններից բացի, նա-

«ԱրմԱրսՖես». հայկական արվեստի փառատոն Մոսկվայում

եւ մշակութային կենտրոն է, մեր դասնությանն ու մեր մեծերի թողած ավանդի ներկայացման տեղը, եւ հաճախակի կազմակերպվող միջոցառումների օրերին հյուրերը շնորհ են դեսպանատան դահլիճներում, ծանոթանում խնամով դասասույն ցուցադրություններին՝ որտեղ բացառիկ լուսանկարներ են, կտավներ, ձեռագրեր, նոտաներ, մեր մի շարք մեծերի անձնական իրերից...

«ԱրմԱրսՖես» փառատոնի նախագահ, ՌԴ-ում ՀՀ դեսպանության մշակույթի կենտրոնի ղեկավար **Վլադիմիր Գաբբեին** խնդրեցի դասնել փառատոնի ստեղծման գաղափարի մասին եւ ամփոփել արդեն կյանքի կոչված ծրագիրը:

- Արդեն չորս տարի է գործում է դեսպանատան մշակույթի կենտրոնը եւ դեսպան Վարդան Տողանյանի ջանքերով վերականգնվել են այս հնագույն ժամանակակից երաժշտական ժառանգությունը, որտեղ կազմակերպում ենք զանազան միջոցառումներ՝ նվիրված հայ մշակույթին, հայ գործիչներին, հայ ժողովրդի դասնությանը, հայ-ռուսական մշակութային կադրերը զարգացնելուն եւ ամրապնդելուն ուղղված անչափ կարեւոր գործին:

«ԱրմԱրսՖես» անունը կրող այս փառատոնը համառուսաստանյան առաջին փառատոնն է՝ նվիրված հայ մշակույթին: Այս միջոցառման ծրագրակներում մենք փորձել ենք համախմբել Ռուսաստանում գործունեություն ծավալող լավագույն հայ արվեստագետներին բոլոր ոլորտներում՝ գեղանկարչություն, ֆանդակագործություն, կինո, թատրոն, գրականություն, դիզայն եւ այլն:

Մենք ցանկացել ենք Ռուսաստանում ներկայացնել հայ մշակույթն իր ամենաբարձր տեսակով ու ճաշակով եւ ընդգծել այն իրողությունը, որ ՌԴ-ում ապրող հայ արվեստագետներն իրենց գործունեությամբ կարելու են հայ-ռուսական բարեկամությունը դառնալու, զարգացնելու եւ ամրապնդելու գաղափարը:

Այս դժվար ժամանակներում՝ ֆաղափական, ճնշմանակալ եւ համավարակի հետ կապված՝ նման նախագիծ կազմակերպելն ու կյանքի կոչելը մեծ դժվարությունների հետ էր կապված: Այնուամենայնիվ, դեսպան Վարդան Տողանյանը եւ ես մեր բոլոր ջանքերը, գաղափարներն ու հնարավորությունները ներդրեցին, որպեսզի միջոցառումը կայանա եւ անցկացվի ոչ միայն մեկ անգամ, այլ դառնա ամենամյա եւ ավանդական փառատոն Մոսկվայում, ունենա իր ուրույն դեմքը, ճաշակն ու

ձեռագիրը եւ փորձի Մոսկվայում ամեն տարի ներկայացնել մեր լավագույն ուժերը, որոնք զսնվելով հայրենիքից հեռու՝ ավելի շատ են նվիրված մեր հայրենիքի մշակույթին, մեր դարավոր դասնությանը, մի խոսքով՝ նպատակ ունենալ հայի տեսակը ներկայացնելու աշխարհին՝ բարձր մակարդակով:

Փառատոնի յուրաքանչյուր օրը նվիրված էր մի ոլորտի: Առաջին օրը մենք բացեցինք երկու ցուցահանդես՝ ժամանակակից արվեստի ցուցահանդեսը, որտեղ ռուսաստանաբնակ 30 հայ նկարիչների մեկական գործերն են, եւ «Արս» սրահում՝ «Ժառանգություն» ցուցահանդեսը, որտեղ ներկայացված են հայ կերպարվեստի մեր մեծերը:

Հաջորդիվ՝ մեզ մոտ հայ դարավեստի օրն էր, մյուս օրը ցուցադրվեցին դեկորատիվ կիրառական արվեստի գործեր՝ կերամիկա, դիզայն, տարազներ, գորգեր եւ այլն:

Այնուհետեւ հաջորդեց մանկական արվեստի օրը, մշակութային կենտրոնն ամբողջությամբ նվիրված էր երեխաների ստեղծագործական գործունեությանը:

Փառատոնի ամենաերիտասարդ հյուրերը, մեր «Նշան հաշիկները» սուղիայի մշակական ներկայացուցիչների հետ միասին, ընկղմվեցին կոլաժի աշխարհում, եւ մասնակիցներից յուրաքանչյուրը ստեղծեց Հայաստանի իր ուրույն դասնությունը:

Այնուհետեւ ցուցադրվեց «Սարյանի գույները» սիկնիկային ինստրալներ կայացումը, որով մեր երեխաները կախարհական ճանապարհորդություն կատարեցին դեպի հայկական աշխարհ:

Հաջորդը՝ հայ խոհանոցի օրն էր, իհարկե, հայ խոհանոցը որդես արվեստ, որդես հյուրասիրության արվեստ եւ մշակույթ:

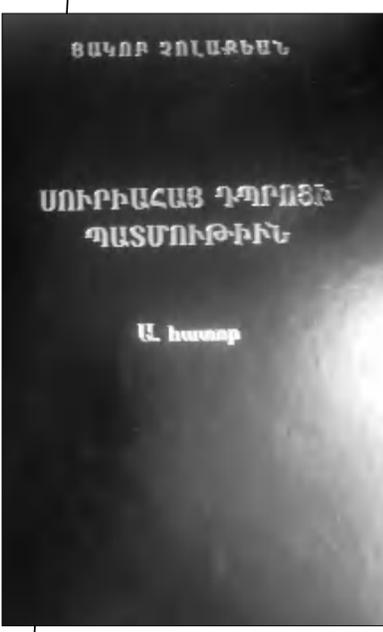
Այնուհետեւ հաջորդեց ճարտարապետների օրը, որտեղ ներկայացվեցին ոչ միայն հայ լավագույն ճարտարապետները, որոնք ապրել եւ գործել են Մոսկվայում, այլ նաև ռուս դարձեցողներ, ակադեմիկոսներ, նրանցից մեկը **Ալեքսեյ Իվանով** է, հայտնի ակադեմիկոս, ճարտարապետ, որը իր աշխատանքներում անդրադարձել է Գյումրիի ճարտարապետությանը եւ ստեղծել է հայկական ճարտարապետության առանձնահատկություններին նվիրված գիրք, որի շնորհիվ կայացավ միջոցառման ընթացքում:

Գրականության օրվա միջոցառմանը ներկայացվեցին ոչ միայն հայ գրականագետներն ու գրողները, այլ նաև մի շատ հետաքրքիր ռուս երիտասարդ աղջիկ՝ գրող եւ նկարիչ **Սառա Ջայցեան**, Նովոսիբիրսկից, որը գերված է հայ մշակույթով, բանաստեղծություններ է գրում Հայաստանի, հայ մշակույթի մասին եւ իր գեղանկարներում Հայաստանն է: Այդ օրը նա կարգաց իր ստեղծագործություններից մի ֆանիսն ու ցուցադրեց Հայաստանով շնչող իր գեղանկարները՝ հիացմունքով դասնառնելով հանդիսատեսին:

Փառատոնի փակումը տեղի ունեցավ դեսպանատան մեծ դահլիճում, իսկ Լազարյան ձեմարանի հանրաճանաչ բալետ կայացավ շատ հետաքրքիր միջոցառում՝ երաժշտությամբ, ջազով:

Այնուհետեւ դեսպանատան դահլիճում տեղի ունեցավ գալա-համերգ, որին մասնակցեցին մեր լավագույն երաժիշտները, ճանաչված երգիչ երգչուհիները, ինչպես նաև՝ Հայաստանից մեր դասավոր հյուրերը՝ «Վան» կվարտետն եւ հանրաճանաչ Վահագն Հայրապետյանը:

Մոսկովյան յուրօրինակ ու բազմակսավ անդրամիկ փառատոնն ավարտվեց, իսկ մշակութային տոնը մտադրացողներն ու կազմակերպիչները՝ դեսպան Վարդան Տողանյանն ու դեսպանության մշակույթի կենտրոնի ղեկավար Վլադիմիր Գաբբեին՝ իրենց համախոհների հետ միասին, շարունակում են ծավալել իրենց հայրենամովեր գործունեությունը՝ Ռուսաստանի Դաշնությունում հայ մշակույթը ներկայացնելու, մեր մեծերին ճանաչելի դարձնելու, ըստ արժանվույն գնահատելու, ինչպես նաև հայ-ռուսական մշակութային կադրերը զարգացնելու եւ ամրապնդելու ուղղությամբ:

Լոյս տեսալ

Լոյս տեսալ բանասեր, ազգագրագետ դրկ. Յակոբ Չոլախանի կոթողային երկասիրությունը՝ «Սուրիա-հայ դորոցի դասնություն»-ը, որտեղումը ՀՀ ԳԱԱ Հայագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի գիտական խորհուրդի եւ հովանավորությամբ Գալուստ Կիլիկեանի հիմնարկության:

Երկար տարիներու դրոշմներու, ուսումնասիրութեանց եւ տնայնացան աշխատանքի արգասիք հանդիսացող երկհատոր այս գիրքին աւելի քան 1200 էջերը կընդգրկեն նախաեղեռնեան, յետեղեռնեան եւ մինչեւ մեր օրերու սուրիահայ 240 ամէնօրեայ վարժարաններու դասնությունը. որոնց վրայ կ'աւելնան զանազան բնոյթի այլ դորոցներ, ընդհանուր թիւը հասցնելով աւելի քան 500-ի:

«Աշխատանքները նախատեսուած է հայ գաղութներու դասնությամբ, հայ մանկավարժութեամբ ու կրթութեամբ հետաքրքրուողներուն համար», ինչպէս ըսուած է գիրքին սկիզբը: Զ. Մ.

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ՂԱՐԲԻՆՅԱՆ

Անվանագրության հարցերով փորձագետ

Նախորդ հոդվածում գրել էի ՆԱՏՕ-ի անդամ Գերմանիայի սարածումն ռուսական հասուկ ծառայության ակտիվ գործունեության մասին: Նշել էի այդ դեպքի հակահետախուզության դեկավարի հաշվարկության մասին, որտեղ ընդգծվում են ռուսական հետախուզության կողմից ստեղծվող «գլխացավանքները» իրենց երկրում:

Այս հոդվածում, համեմատության կարգով, կնքեմ մի այլ դեպքի հակահետախուզության աշխատանքի մասին: Մի դեպքում, որը դեռ նոր է դասակարգվում անցնել ՆԱՏՕ-ի շարքեր:

Խոսքս Վրաստանի մասին է:

2021թ. ապրիլի 20-ին Վրաստանի Պետական անվանագրության ծառայությունը երկրի դաշնային գեկույց ներկայացրեց 2020թ. Վրաստանի ներքին մարտիկների, ինչպես նաև դրանցից դաժնակալներին միջոցների վերաբերյալ: Հաշվարկները հիմնականում վերաբերում է Ռուսաստանի էստիմացիոնական (ընդլայնվող) ֆաղափարկությանը Սեյ ծովի և Կովկասի սարածաբանում, որը ըստ վրաց հակահետախուզության խաթարում է ինչպես Վրաստանի, այնպես էլ սարածաբանի մյուս դեպքերում ներկայացված:

Չեկույցելու Ռուսաստանից բխող սղառնալիների մասին, Վրաստանի հասուկ ծառայությունները ոչ մի բան անգամ չեն նշում Թուրքիայից և Ադրբեյջանից սղառնացող «փափուկ» ներթափանցման և ընդլայնման վերաբերյալ իրենց երկրում:

Այդ էստիմացիոնական անգամ անհավանական է Ազարիայում (Բաթումի) և Վրաստանի հարավային շրջաններում, որտեղ ամենուր տեսնում է թուրքական բիզնեսը:

Սկզբից դա ընդամենը սնտեսական էստիմացիոնալ էր, իսկ հետո վերաճեց նաև

Տեսախուզությունը խաղաղ ժամանակ էլ է դաստիարակում

II մաս

ֆաղափարկում և ղեկավարում: Բաթումիի օդանավակայանը գործնականում Թուրքիայի ներքին օդանավակայան է: Ել չենք խոսում վրացական խանութների մասին, որտեղ լայն սղառնաման աղբյուրները, ինչպես նաև գյուղատնտեսական մթերքները, լրիվ մասակարգվում են Թուրքիայից: Մրան գույքը վրացական ներքին շուկայում անընդմեջ ավելանում են աշխատանքային տեղերը թուրք աշխատավորների համար, վրացիները գնալով ավելի ու ավելի դժվար են աշխատանք գտնում: Թուրքական էներգետիկ ընկերությունները Վրաստանում կառուցում են խոշոր հիդրոէլեկտրակայաններ, որով լրջորեն վնասում են շրջակա միջավայրի էկոլոգիական վիճակին: Ազարիայում բոլոր հյուրանոցները և տուրիստական օբյեկտները դասակարգվում են թուրքական բիզնեսին և կառավարվում:

Ադրբեյջանը Թուրքիային չի զիջում Վրաստանում ընդլայնվելու հարցում: Նույն հյուրանոցային բիզնեսում և հասկառու ածխաջրածնային բիզնեսում (վառելիքային) Ադրբեյջանը բավականին առաջ է գնացել Վրաստանում: Վրաստանի գրեթե բոլոր շրջաններում կարող եմ տեսնել «SOCAR» ադրբեյջանական ընկերության լիցենզիայով կայանները:

Ընդգծեմ ես մի հետաքրքիր փաստ. եթե հայ համայնքը Վրաստանում գրեթե չի խառնվում ներառաբանական իրադարձություններին, ապա ադրբեյջանական համայնքը ուժեղ ազդեցություն ունի երկրի ներքին անցումային վրա:

Եվ այսպես, վերադառնալով հակահետախուզության գեկույցին: Այնտեղ նշ-

վում է, որ օկուպացիայի շրջանակներում ռուսական համադասարան կազմակերպություններն ու գերատեսչությունները շարունակում են ակտիվորեն օգտագործել «հիբրիդային դաստիարակում» գործիքակազմը: Նրանք վարկաբեկել Վրաստանի դեպքում ինստիտուցիոնալ և կառույցները, միևնույն ժամանակ «ներառել» վրաց հասարակության մեջ: Եվ ամենակարևորը՝ արգելել ստեղծել եվրոպական ինտեգրման գործընթացում:

Հաշվարկության մեջ որոշակի տեղ է հատկացված նաև հայ-ադրբեյջանական 44-օրյա դաստիարակում: Ընդգծվել է, որ դա հասուկ, սարածաբանային խնդիր է: Հակահետախուզության սկզբնական Վրաստանում այդ ժամանակաշրջանում ակտիվ աշխատել են «Շահագրգիռ խմբեր», որոնց նպատակն էր եթեմիկ հայերի և ադրբեյջանցիների միջև բախումներ հրահրել: Իհարկե կոնկրետ դեպքեր չեն նշվում: (Եվ չէին կարող վրաց հակահետախուզությունը նշել թուրքերի և ադրբեյջանցիների անուններ. - հեղինակ):

Չեկույցում արտահայտված է նաև Վրաստանի դեպքում բացասական վերաբերմունքը Ղարաբաղի սարածումն ու խաղաղադատական սեղանաբանական վերաբերյալ:

Ինչպես և գերմանական հակահետախուզության գեկույցում, վրացական գեկույցում նույնպես նշվում է, որ ռուսական հասուկ ծառայությունները ակտիվորեն օգտագործում են աղատեղեկատվությունը և կիրառում հարձակումները Վրաստանի դեմ:

2020թ. հոկտեմբերին Վրաստանի դեպքում անվանագրության դեկավար նշանակվեց Գրիգոր Լիլիուազլիլին «Վրացական երազանք» կուսակցության նախկին դաստիարակ, միլիտարիստ Բիժինա Իվանիսիվիլի մեդալներից:

2021թ. ապրիլի 23-ին, Վրաստանի նոր վարչապետը՝ Իրակլի Դարիբազալիլին, Վրաստանի արտաքին հետախուզության դեպքում նշանակվեց Գիորգի Լոմիձեի: Վերջինս նախկինում զբաղեցնում էր երկրի ՆԳՆ ստրատեգիական-վերլուծական դեպարտամենտի ղեկավարի պաշտոնը:

Նշեմ, որ Ադրբեյջանի դեպքում անվանագրության դեպքում Ալի Նազիբովը, 2021թ. ապրիլի 28-ին ժամկետով այցելեց Վրաստան, հանդիպումներ ունեցավ ինչպես վարչապետ Դարիբազալիլի, այնպես էլ հասուկ ծառայությունների ղեկավարների հետ:

Մտածելու բան կա...
(Շար. մայրոք համարից և վերջ)

➔ 1 Բոլորը գիտեն ձեր անձնական և ՌԴ ջանքերը 44-օրյա դաստիարակում կրակի դադարեցմանը հասնելու գործում: Պետք է ասեմ, որ ռուս խաղաղադատական սեղանային հետ Լեռնային Ղարաբաղում իրավիճակը կայուն է: Սակայն, ժամանակ առ ժամանակ ի հայտ են գալիս անկայունության օջախեր: Իրավիճակը շատ կայուն չէ նաև Ադրբեյջանի հետ Հայաստանի սահմանին: Ուզում եմ ասել, որ այստեղ ես ունեմ մտակա անհանգստության օջախ վերջին 2 ամիսների ընթացքում»:

Վերջում Փաշինյանը Պուսինը ցավով է հիշեցրել, որ դեռևս լուծված չէ ռազմագերիների հարցը: Ակամա հարց է ծագում, իսկ ո՞ր մեկն է լուծվել: Չնայած Պուսին-Երդողան համագործակցության փաստացի չեզոքացմանն ու նոյեմբերի 10-ի եռակողմ հայտարարության ստորագրումից հետո ՌԴ նախագահի արած հայտարարումը, թե վերջնականապես լուծվել է սասնամյակների վաղեմությունը ունեցող դարաբաղյան հիմնահարցը, դա առայսօր շարունակում է բաց մնալ:

Ինչո՞ւ: Այն դարձ դասառնով, որ կարգավորումը ՄԱԿ-ի Անվանագրության խորհուրդի որոշումով Միսսիլի խմբի եռանախագահող երկրներին հանձնարարված դարաբաղյան հիմնահարցը փորձեց միանձնյա կարգավորել Պուսինը: Արցախի դեմ սանձագերծված 44-օրյա դաստիարակում նրանք ևս հետադարձում կարգավորման գործընթացից դուրս մղել ԱՄՆ-ին և Ֆրանսիային, փոխարինել նրանց Թուրքիայով և Իրանով: Տարածաբանական երկրների մասնակցությամբ վեցյակի լիցենզիայով ստեղծելու նախաձեռնությունը կարգավորման գործընթացից դուրս մղելիս եռանախագահող մյուս երկրներին, նրանց դուրս էր մղում նաև Հարավային

Ըստ ամենայնի Պուսին-Փաշինյան հանդիպմանը ֆունկցիոնալ են «Չանգեզուրի միջանցքի» հարցն ու Ադրբեյջանի հետ Հայաստանի հաշտեցման խնդիրը

Կովկասից: Թուրքիայի ներգրավումը դաստիարակում, որպես լիցենզիայի ակտիվ ներկայացուցիչ, և Պուսինի համագործակցությունը Երդողանի ու Ալիեի հետ, ինչպես դաստիարակի նախադասարան փուլում, այնպես էլ ողջ ընթացքում և դրա ավարտին, համարվում էր դուրսմղման գրավականը, ինչը Պուսինի կարծիքով երաշխավորվում էր Արցախում ռուս խաղաղադատական սեղանային լուծումով:

Սակայն, նախագահ **Ջոզեֆ Բայդենի** սարածաբան վերադառնալու առաջնահերթությունը, որը ենթադրում է ԱՄՆ-ի ներգրավվածության վերականգնումը Միսսիլի խմբում, շնորհիվ նախագահ **Էմանուել Մակրոնի** Արցախի հիմնահարցի կարգավորման Ֆրանսիայի ջանքերի անմխաբաղ ակտիվացմանը ցույց տվեցին Պուսինի նկատմանի սնանկությունը: Նա հեզգիտեց համոզվեց, որ ԱՄՆ-ին ու Ֆրանսիային փաստապես կանգնեցնելը դեռ չի աղաչվում Արցախի հիմնահարցի միանձնյա կարգավորումը, առավել ևս վերջիններիս վերադարձի կանխարգելումը Հարավային Կովկաս, թեև **Երդողանի** աջակցությամբ:

Մասնավորապես Միսսիլի խմբի փաստաթուղթը Արցախում նախատեսում է ոչ թե ռուս, այլ միջազգային խաղաղադատի ուժերի սեղակայումը, ռուս խաղաղադատականները չունեն ՄԱԿ-ի Անվանագրության խորհրդի մանդատը, փաստաթուղթով նախատեսված չէ Շուշիի և Հադրութի կամայական հանձնումը Ադրբեյջանին, ոչ էլ այնտեղ որեւէ խոսք կա «Չանգեզուրի միջանցքի» մասին:

Ստեղծված իրավիճակում Պուսինը վերանայեց մարտավարությունը: Նրա համար առաջնահերթ նշանակություն ստացավ Ռուսաստանի դիրքերի ամրապնդումը Չանգեզուրում, ինչպես նաև նոյեմբերի 10-ի եռակողմ համաձայնագրի անառարկելիության աղաչվումը, որ անառարկելի դառնա դարաբաղյան հիմնահարցի կարգավորման դուրսմղման սարքերակը:

Դա ենթադրում էր **Իլհամ Ալիևի** միջոցով Հայաստան-Ադրբեյջան հաշտեցման համաձայնագրի ստորագրումը: Թերեւս այդ առումով դասառնական չէր Ադրբեյջանի ներխուժումը Չանգեզուր, առավել ևս ներխուժման ժամանակն ու Հայաստանի հետ հաշտության համաձայնագիր ստորագրելու Ալիևի դրան հաջորդող հունիսի 25-ի դասառնական վերադարձումը: Հունիսի 23-ին Պուսինը վերջինից հետ ախտաբանական ֆունկցիոնալ երաշխավորման խնդիրները աղաչվում էր խնդրել, ապա հեռախոսազրույց ունեցել Երդողանի հետ: Հունիսի 30-ին նա **Լավրովին** գործուղեց Անթալիա, հանդիպելու Թուրքիայի արտգործնախարար Չավուս Կոլլուլին: Որտեղ ՌԴ արտգործնախարարը արտահայտեց Երդողանի և Պուսինի միջև ձեռք բերված դաստիարակման ծրագրի մասին:

Որքան էլ Լավրովը լռեց դրանց բնույթի մասին, ակնհայտ է, որ դրանք, ըստ ամենայնի, ձեռք բերվել «Չանգեզուրի միջանցքի», ինչպես նաև ադրբեյջանական զորքերի Սյունիք ներխուժումից շուրջը: Հասկանալի է, որ ներխուժումը տեղի է ունեցել մայիսի 12-ին,

Լավրովի Երեւան և ապա Բաբու այցից անմիջապես հետո: Այլ կերպ՝ Լավրովը Բաբուում Սյունիք ներխուժելու ազդանշան է տվել Ալիևին, որ ամրապնդի ռուսական գերազդեցության սարած համարվող Հարավային Կովկասի հարավային սահմանները:

Ավհայտ է, որ հայ ռազմագերիներին դեռ դաստիարակ, ադրբեյջանական զորքերը ելման կես, այսինքն Սյունիքից հետ չհաշտելու դարաբաղյան անմիջապես հետ կլինի հայկական կողմին Պուսինի հավանությանն արժանացած հաշտության դաստիարակի դասառնական Հայաստանին: Դրա ստորագրումից հետո արդեն ադրբեյջանականի վարկաբեկումը Սյունիք կմտնե ռուսական զորքերը, կսեղակայվեն այնտեղ, ընդ որում առանց հայկական կողմի առաջնությունը, որովհետեւ ռուսական զորքը, ի սարքերության ադրբեյջանի, անհամեմատ ընդունելի կլինի հայերիս համար:

Այլ կերպ՝ հայ ռազմագերիներ Ալիևի միջոցով իրեն Հայաստանի ահաբեկման միջոց օգտագործող Պուսինը, հիմա էլ ձեռնամուխ է եղել օգտագործելու Ադրբեյջանի ներխուժումը Սյունիք, որ չեզոքացնի դարաբաղյան հիմնահարցի կարգավորմանը վերսին ներգրավվելու միջոցով իրենց ֆաղափարկ ներկայությունը Հարավային Կովկասում վերականգնելու ԱՄՆ-ի ու Ֆրանսիայի ձեռնարկումները: Համեմայն դեպք, անկախ Պուսինի նկատմանից, Հայաստանը ներկայումս միջազգային աջակցություն ունի, բայց առայսօր այն օգտագործելու ասակ իշխանություն չունի:

Ռուբեն Գալջյան. «Տայն իր ազգությանը, կրոնին, մշակույթին շատ է կապված, իսկ հողին՝ ընդհանրապես կապված չէ»

Տարգազրույցի սկիզբը՝ «Ազգ»-ի նախորդ՝ հուլիսի 2-ի համարում:

The map the Ancient Turkish-Oghuz land - Western Azerbaijan (present day the Republic of Armenian)

Գիտականությունից հեռու, Ադրբեջանի ազդեցիկ նկրտումները փաստող սույն փառագեղ ընտանի Ռուբեն Գալջյանի գրադարանում:

ձայնելով, սակարկելով:
- Իրանի հետ սահմանագծողներ... այդտեղ կա՞ խնդիր:

- Խնդիր չկա, Արաբ գետն է, այդտեղ էլ մնացել է: Հիմնականը Ադրբեջանի եւ Հայաստանի միջև սահմանն է:

- Վարչապետը անկախների մասին ԱԺ-ում հնչեցրած ելույթում ակնարկեց Արծվազենի մասին: Դուք ի՞նչ կարծիքի եք փոխանակության մասին:

- Ադրբեջանական անկախները ճեղղաբար են Հայաստանում՝ նոյապես հետադարձվելով մեր ճանապարհները փակելով: Նույնը կատարվել է Շուշույի Գորիսից Կապան ճանապարհի շրջանում, հայկական մայրուղին բազմիցս մտնում է Ադրբեջանի սահման, դուրս է գալիս: Նույնն է Տավուշում: Ադրբեջանական հասկանքը սեղանի մասն խրվել է, կտրվել Հայաստանի մայրուղին: Մինչդեռ իրենք անկախները ստեղծել են, որ Հայաստանի արևմտյան կողմը սահմանները ճեղղաբար են: Դա ռժմ է արել: Խորհրդային Միությունը: Եւ այսօր դա դեռ չի չեղել: Եթե ասում են, որ այնտեղ ադրբեջանցիներ էին աղյուս, դա համար միայն լինի Ադրբեջանի վերահսկողության սակ, Ղարաբաղում էլ հայեր էին աղյուս, ուրեմն այն Հայաստանի միջին շրջանում: Բայց այսօր եթե գումարում ենք Տիգրանազենի եւ Տավուշի երկու անկախները, դրանց ընդհանուր տարածքը կազմում է 54 հազ կմ: Արծվազենը 52-53 հազ կմ է՝ մոտավորապես նույն չափ: Իմ կարծիքով,

մեր ձեռքում եղած անկախները միայն մեզ մնան, Արծվազենը իրենց ձեռքն է, թող իրենց մնա: Այս խնդրի շուրջ խոսել ենք տարբեր մասնագետների հետ, բոլորը համաձայն են, որ սա այսպես մնա:

- Դուք երկար ժամանակ բնակվել եք Լոնդոնում, հիմա Երևանում եք աղյուս: 2020-ի դաժնակալ կազմակերպիչների մասին տարբեր կարծիքներում շրջանառվում է Սեծ Բրիտանիայի անունը: Դուք նշեցիք, թե մեր գիտնականների ստեղծածը չի թարգմանվել, չի ներկայացվել աշխարհին: Այդուհանդերձ՝ մի երկրում, որի անունը շրջանառվում են դաժնակալ հրահրելու մեջ, մենք գիտնականների մեջ բարեկամ ունենք, որ կարող են սահմանների ճիշտ գծանք հարցում օգտակար լինել, ձայն բարձրացնել: «Չկան մշակական բարեկամներ» ասույթը, կարծում եմ, գիտությանն այնքան էլ չի վերաբերում:

- Մասին 15 տարի առաջ, երբ Ադրբեջանի հրահրակալ Ադրբեջանի դատարանի դատապարտումը ուղարկեցի մի երկու անգլիացի դատաբանի, մեկը զանգահարեց եւ իր վրդովմունքը հայտնեց, թե ի՞նչ ես այս հիմնարկումներն ուղարկել: Ասաց՝ զիբ չէ, աղբաման է, իրականության հետ աղերս չունի: Գիտական աշխարհը, գիտնականների 90 տոկոսը գիտե իրականությունը եւ Հայաստանը:

սանի կողմն են: Մոսկվայում Չախարով անունով մի մասնագետ կա, մեր դատարանում եւ աշխարհագրության մասնագետ է, հայաստանյալ հողվածներ շատ ունի: Կոնֆերանսի ընթացքում մոտեցավ, ինձ դատեց, թե սեսանում է մոտավորապես 800 դոլար ամսական: «Ադրբեջանցիներն առաջարկել են ամսական 5000 դոլար, որ ի մոլաս իրենց հողվածներ գրեն, ասաց, բայց՝ չեն ընդունել»: Կան, որ փողի դիմաց ընդունում են: Բրիտանացի դիվանագետներից ոչինչ չեն կարող սղասել: Այսօր իրենց երկրից դուրս ամենամեծ ներդրումն անգլիացին ամում է Ադրբեջանում: Կարող ենք դիմել, որ նրանցից էլ մասնագետ գա եւ սեսնի, թե սահմանագետումն ինչպես է կատարվում: Ուրիտ սղասում չեն կարող ունենալ:

- Մարդու իրավունքների դաժնակալ միջանկյալայն փաստըն Հայաստանի սահմանի ներսում արտոնություն սրվեց, որ հայ գյուղացին իր հնձած խոսք հավաքի: Այստեղ սահմանային թյուրըմբռնում չկա՞ որեւէ փառագեղ դա Հայաստան է: Ադրբեջանցիներն ասել էին, թե ավելի լավ է այս արտոնակարին չնոսնալ: Տարիներ շարունակ այսպես են առաջ եկել: Սա ինչի՞ն վերագրել:

- Պաշտոնական փառագեղները փոխել են իրենց ուղած ձեւով, սվել իրենց գիմվորներին, ասել են՝ սա է մեր սահմանը: Այդպես են առաջ գալիս: Հայերն էլ չունեն փառագեղ, որ ցույց տան, թե սղվեսական սահմանով սա Հայաստան է, փանի որ

փառագեղ դաժնակալ է գաղտնի, եւ նույնիսկ իրավունք չունեն այդ փառագեղ սեսնել:

- Դուք գիտնական եք, ո՞չ ռազմական դեկավար եք, ո՞չ դատարանի դեկավար, բայց՝ ձեզ հետ միասին մենք ի՞նչ միջին անենք, որ աղյուս ենք թեւեւ այդ տարածքներից մի փչ հեռու, բայց դա նաեւ մեր տարածքն է: Վարչապետն ասաց՝ Սեւ լճի համար ինքը մտադիր չէ դաժնակալներ: Հանձնե՞նք:

- Ժողովուրդը կարող է իր իրավունքները բողոքի միջոցով դեկավարությանը ճանաչել: Տեղի բնակիչները միայն ասեն՝ կան մեր աղյուսը սվել, հայթայթեմ մեզ համար, կան՝ թողեմ գնամ մեր գործն անենք: Դրանից ավելի՝ դեկավարությունը միայն որոնում անմի: Հիմա առաջարկ է եղել, որ ռուս սահմանադաժնակալներ գան, իբր թե նրանք միայն հետ փառագեղ: Ինչո՞ւ հենց սղաբից, առաջին օրն այդ մասին չխոսեցին: Նորից ուսացած, մեկ ամիս ու կես ուսացած:

- Ձեզ համար զարմանալի չէ՞, երբ հողորդեցին, թե Շուշույում ԶԳ-ն ամենաշատ ձայն է ստացել:

- Շատ դարձ է, փանի որ մյուսներն ընտրություն չէին: Մյուս երկուսին, որ ԱԺ միջին գան, ժողովուրդը չի վստահում, գիտեն՝ ինչեք են արել: Մրանք սխալ են արել, բայց նրանց չափ ժողովուրդին չեն թալանել:

- Իսկ դաժնակալը՞:

- Դաժնակալը դատարանային Նիկոլի ժամանակ սղալեց: Եթե Սարգսյանի ժամանակ սղալեք, նույն «ազգային դաժնակալ»-ին նա էլ եր արժանանալու: Մենք մի սխալ մոտեցում ենք ունեցել՝ առաջին օրվանից ասել ենք, թե ոչ մի սանսիմեթր հող չենք տալիս այսպես ասած՝ ազատագրված տարածքներից: Դրանց մի մասը մեր չէ: Այդ մոտեցումը ժողովուրդի մեջ ստեղծելը ճիշտ չի եղել: Այո, արյուն ենք թափել, Արեւմտահայաստանում էլ մեր արյունը թափվեց, բայց այսօր դուք կհամարձակվե՞ք Արեւմտահայաստանը վերցնել: Եթե հանձնենք, մենք կունենանք 30 միլիոն բնակչությամբ մի երկիր, որի 3 միլիոնը հայ են, 27 միլիոնը՝ փոքր: Երկրի ամունն ի՞նչ կընեն: Ասում եք՝ մեզ չեն տալիս, որ դա մասին մտածենք: Սա էլ չեն տա, եթե ժամանակին չուզենաս, չկանգնես ոսփ: Մեր ժողովուրդի մտածելակերպում դա կա, չէ՞, որ Սեծ Հայրի, դատարանական Հայաստանը մենք հետ ուզում: Զոյիսի ժողովուրդին սխալ ուղղությամբ, ծայրահեղությունների տանել:

- Ինչպե՞ս միայն վարվենք՝ թիկունք միջին լինե՞նք Ղարաբաղին:

- Կարծում եմ Ռուսաստանը հանձն է անել Ղարաբաղի աղափոխությունը, եւ այդ երկրի դատարանությունն է, որ դա անի: Հայաստանը միայն կարող դաժնակալի, հմարավորն անի, բայց ընդհանուր դատարանականությունը Ղարաբաղի ինքնակալություններին ու ռուսներին է: Մենք ուղղակի չենք կարող միջանկյալ:

- Այդպես կհայթայթվի Արցախը:

- Եթե ժողովուրդը ցանկանում է հեռանալ իր երկրից, դա իր իրավունքն է: Զանի հարյուր հազար հայ է հեռացել Հայաստանից: Նույնը չէ՞: Հիմա էլ են ուզում հեռանալ: Հայն իր ազգությանը, կրոնին, մշակույթին շատ է կապված, իսկ հողին՝ ընդհանրապես կապված չէ: Պաշտոնությունը դա է ցույց սվել: Մերոնք թե հորս, թե մորս կողմը 1915-ին Վանից եկել են Երեւան, Ղանաշու, Թիֆլիս, Ռոսով եւ այլն: 1934 թվականին, երբ Սալիմը դատարարել է՝ կան սղվեսական փառագեղ դարձեմ, կան գնացեմ, մերոնք գնացել են Թավրիզ: Ես այնտեղ

ԳԵՂԱՍ ՄԿՐՏՉՅԱՆ

Գյուճիկ

Չէ, այսօրվա մեր հեռուստահաղորդավար-մեկնաբանները մեծամասամբ այդպես էլ չեն սովորում ճիշտ կարգալ սասնորդական կոստրակներով արտահայտված թվերն ու տոկոսները: Օրինակ, հունիսի 21-ին Առաջին ալիքով (սեսնես ժամանակին ո՞ւմ դուր չեկավ 31 ամունը) ԱԺ արտահերթ ընտրությունների նախնական արդյունքների հետ կապված ասվում էր, թե «Քաղաքացիական դաշինության» հաղթել է՝ ստանալով ձայների «53 ամբողջ 92 տոկոսը»: Հիմա հիսուներեքն էր, թե՛ 92-ը: Սա մտքի ու իմաստի շփոթ առաջացնող ու սարածված չզիստես հասարակ մաթեմատիկական, սրամաբանական, թե՛ լեզվական սխալ է: Իրականում այս 53,92 տոկոսը նշանակում է 53 ամբողջ 92 հարյուրերորդական, սա է ճիշտն ու հասկանալին: Իսկ եթե կարճ եւ ուզում արտասանել, վաղուց ընդունված կեր-

դեմիայի գոյության հեռանկարին սղառնացող նախընթաց ֆաղափականության, երկրի ֆաղափացիներին սեփ ու սոփսակի բաժանելու, թե՛ նամանի ու ազգի դառնակնան ֆաղափականության դասճառով:

Բայց հրապարակված սլայդներով այս է փլեթարկությանը մասնակցած մեր ֆաղափացիների թվի կեսից ավելի կամը:

Հասկալիք ունի՞ր եւ ինչի համար են փլեթարկել գործող իշխանության օգտին: Թվում է՝ սեփական որոշակի ռեսուրսից բացի դա ի շարս այլ համակիրների կարող է լինել նաեւ աշխատավոր, ճնշանություն վարող գյուղացին: Նրա նկատմամբ այս իշխանության ուշադրությունը, վարած հասկալիք վարկային նոյանավոր ֆաղափականությունը, ըստ մարդկանց վկայությունների, մեծ դրական ֆայլ է եղել: Երկիր դաժողը, դարենով արդարավորը գյուղն ու բարիք ստեղծող գյուղացին են, եւ գյուղացու կողմից կանգնելը վերջին հաշվով նաեւ ի նոյանս երկրի է: Սա՛ մեկ:

գլխավոր մրցակիցը: Ավելի սուսյո՞ նրա առկայությունը: Եթե, դիցուք, Ռոբերտ Զոհարյանի ուժին շատերը ձայն սվեցին արտաքին անվասնության արդարավորան հարցում ավելի նրան հավասարով, աղա հիմիկվաններին ձայն սվողների մի մասն էլ դա արեց երկրի ներքին կյանքում Զոհարյանի իշխանության վերադարձի վախից: Ինչը հեջընսրական ասուլիսում կարծես թե նկատեց նաեւ ինձը՝ երկրորդ նախագահը:

Ի վերջո, չեն ուզում բացառել, որ «Քաղաքացիական դաշինության» այս հաղթանակը նաեւ վերաբերական դասճառներ, դրսից առնվազն երկու շահառուներ ունեն. չէ՞ որ սակավին «կիսաս գործեր» կային... Եվ ճի՞շտ է արդյո՞ք հնչած այն տեղեկությունը, թե Շուշում այս առիթով հրավառություն են արել... Ընտրաբաժին մասնակցող ուժերն այս անգամ շատ էին: Դա մի կողմից ձայների որոշակի փոշիացում կարող էր նշանակել, մասնավորապես եթե հաշվի առնենք, որ այդ ֆանակը մի շարք դեմերում որակ չէր նշանակում:

Ռեռ հանուն գաղափարների չենք փլեթարկում

ողով ու հասկանալի կարելի է ասել զոնե 53 ու 92 տոկոս, ինչը, ի դեմ, արեց նույն լրատվական ծրագրի արդեն ժամը 17-ի հաղորդավարը: Կամ ասում են՝ այս-այս սարիներին միջին աշխատավարձը, թե ինչն աճել է 35 ամբողջ 7 հազար դրամով: Եղավ հայերեն: Անհամես չլինի, բայց նաեւ որդես հին հաղորդավար ասեմք, որ ժամանակին, երբ մեզանում հայոց լեզուն ղեկավարում իրոք կարելուհի ու դաստիարակում էր, եթեում այսօրիսի եւ, ասեմք, ԴոնաՅլը, վաՅլս, աշակՅեՆԿ կարգի ուղղախոսական ու այլ սխալները չէին ներկի եւ ընդհանրապես տեղ չէին էլ գտնի:

Սրանից երեք տարի առաջ Նիկոլ Փաշինյանի ղեկավարած ընդդիմադիր շարժումը մի կարելու ծառայություն մատուցեց երկրին. «թավոյ» ալիքի ճնշան ներքո իշխանությունից հեռացվեցին «հները», ինչն արդեն, թվում էր, ոչ մի կերպ հնարավոր չէր անել սովորական ընտրությունների միջոցով: Լավ կլիներ, որ այդֆանով իրենց առաջնությունն ավարտված համարվեր: Բայց «ֆայլականներն» ըստ անենայնի անփորձ, անդաստիարակ, հիմնականում կարծես թե հկ-ական, սիրողական կազմով (որոշ բացառություններով) գալով իշխանության, ի վերջո հաստեցին մի դարձ թվացող ճանարություն: Այն է՝ հեղափոխություն անելը մի բան է, մերի մնաց հազարախնդիր-հազարավաճեց երկիր կարավարելն ու փորձամիջոցից հնարավորինս հեռու դառնելը՝ բոլորովին այլ բան: Կարծում ենք՝ սա այն դեմքն է, երբ եղած դրականն էլ անհաջողությունների, սխալների, կորուստների մեծության սվեթում կորչում ու չի երելում: Հանուն ճանարության նկատմամբ, որ որոշ չափով չհաջողելու դասճառ կարող էր լինել նաեւ... հենց հին համակարգի նկատման ու աննկատ դիմադրությունը: Առնվազն դիմադրությունը: Որովհետեւ իշխանությունից «թավոյ» հեռացվել էր այդ համակարգի գլուխը, հիմնական ղեկավար կորիզը, բայց համակարգի միջին ու ստորին օղակները տեղեում բնականաբար դեռ ինչ-որ չափով առկա էին ու որոշակի ուղղորդումների ենթակա:

Իշխանության կողմից հների խաղափարը խաղալիքն այսուհետ արդեն ժամանակավերջ ու անընդունելի կլինի, բայց այս ընտրաբաժինում նույն այդ հների գործընդ ես, ինչ-ժես արդեն ասվել է, դեռ խաղաց, Փաշինյանի ղեկավարած իշխանական ուժին անուղղակի օգնեց նաեւ

կում. հանրապետության բոլոր իշխանությունները մինչեւ հիմա ամեն ինչ արել են, որ երկրում ֆաղափական դասն ըստ էության չկայանա: Բայց մյուս կողմից դա որոշ հոյս էր ներշնչում, որ զուցե այս անգամ մի 4-5 ուժ հաղթահարի տոկոսային շենն ու մերի խորհրդարան, ինչը դրական կլիներ: Եվ եթե մրցաբաժին հիմնական առաջատարների ֆարգարեավոր լի էր միմյանց նկատմամբ չարախոսությամբ ու հաճախ անընդունելի ձեւակերպումներով, աղա նշված մյուս մասը հանգիստ ներկայանում էր նաեւ հեռախոսական գաղափարներով, իսկ նրանց համախոսմբ խոսքից ամեն ինչից բացի, նաեւ, հայրենիքի նկատմամբ այնքան հարկավոր սեր էր բխում: Չմայած մենք դեռ չենք հասել հանուն գաղափարների փլեթարկելու հանդգնումին ու բոլորովին ոչ անտեղի կարելուում ենք նաեւ անձերի հանգամանքը, այնուամենայնիվ փոփոխությունների, նորի որոնումը սրամադրում է մեր հայացքն առայժ թելուզ մի փչ ուղղել ասելիքով հանդես եկող ամեն մեկի կողմը:

Թվում էր, օրինակ, երկրում առկա ներքին լարվածության մթնոլորտում որքան հարկավոր էր «Լուսավոր Հայաստանի», նրա ղեկավար Էդմոն Մարտիանի բազմիցս արտահայտած ընդհանուր համախոսմբ, բոլոր կարող ուժերի ընդգրկմամբ ազգային համերաշխության կառավարություն ստեղծելու գաղափարը: Բայց այս ֆաղափական թիմը փլեթարկության արդյունքներով նույնիսկ դուրս մնաց խորհրդարանից:

Իսկ ահա որդեկորույս մայր, «5165» շարժման նախընտրական ցուցակի առաջին համար Կարին Տոնոյանն իր ֆեյսբուքյան էջում, գլուխ խոնարհելով իրենց ձայն սված 15.534 մարդու առջեւ ու նրանց արժանի համարելով իր որդու զոհողությանը, ասում էր. «որովհետեւ հասկացաք, որ միայն բարին է չարին հաղթում, որ միայն սերն է հաղթում ասելությանը եւ Հայրենիքին անձնագրի նվիրումն է հաղթում...»:

Այս էլ՝ որդես բոլորիս արժիք բխող մի դասճառ՝ արդեն հին-նոր իշխանությանը:

Աստ հանգչի «Ժողովրդավար» մի երկիր

Տարիներ շարունակ Հայաստանում համաստեղանության ու բողոքախոսական այլ իմաստազուրկ եւ անհեռանկար ֆարգչության կոչմաները որդես արդարացում իրենց «գաղափարախոսության» մասնանշում էին հարեան Վրաստանը՝ նեցելով, թե Վրաստանը ժողովրդավար երկիր է, միացել է Եվրոմիությանը, հանդուրժում է LQSF հոգեկաններին ու արագ զարգանում է: Իհարկե, այդ խավն իսկզբանե լավ գիտեք, որ մենք՝ օրվա ընացքում միայն ճառողներս, հանուն նախաճաշի ու ընթրիքի դաստաս չենք մեր ազգային արժանադասվությունն ու ավանդական ընթանիքի մողելը փոխանակման դնել, բայց ցայսօր էլ շարունակում են նույն երգը երգել: Կուզեի այլեւ չխոսել այս թեմայի շուրջ, բայց չի ստացվում, ուստի երկար լռությունից հետո կրկին ստիպված են հակադարձել գեյերի մամլոխոսակներին, ավելի՛ն՝ հակադարձել հենց իրենց սիրելի գեյախանդուրժ եւ գեյալիք Վրաստանի օրինակով:

Միանգամից նշեմ, որ այս ամսվա սկզբին դայթեց «վրացական հանդուրժողականության ու դրանից բխող բարեկեցության» փուչիկը: Արդեն մի ֆանի օր է համակ ուշադրությամբ հետեւում են այդ երկրում տեղի ունեցող դեմքերին, որոնցից ամենմեկն լավ հոս չի գալիս: Վրաստանի ազգայնական թելը դուրս է եկել փողոց՝ ի դաստիարակություն ազգային դիմագծի եւ ճանադարին ջարդուփուր է անում այն ամենն, ինչ կաղ ունի LQFS համայնքի հետ, եւ նաեւ այն մեկնամիտների, որոնք անհաբախական կամ անհառական կաղեր ունեն հոգեխախտների համայնքի հետ: Ազգայնական թելի այդ ներկայացուցիչները, որոնք բազմահազար են, ուժգին ալիքով իրենց վերահսկողության սակ են վերցրել մի ֆանի դեպի անտեղ, իջեցրել եւ այրել Եվրոմիության դրոշը՝ փոխարենը բարձրացնելով Վրացականը: Նրանք ծեծել են բազմաթիվ սեռագարների, գրավել նրանց իրավունքները դաստիարակող մի ՀԿ-ի գրասենյակ եւ ջարդուխորդ արել այն: Ծեծից անմասն չեն մնացել «Ազատություն» ռադիոկայանի վրացական ծառայության եւ մի ֆանի այլ՝ «ազատական» լրատվամիջոցներ: Իրավիճակն այն ասիճան սրվեց Վրաստանում, որ ազգայնական թելի հետ սկսեց բանակցել հենց ինձը՝ Վրաստանի ՆԳՆ նախարարը. ավելի՛ն՝ զարգացումները նրան ստիպեցին գործի դնել հասուկ նշանակության գորբերը:

Ահա Վրաստանը, որ, ոմանց բնորոշմամբ, իր հանդուրժողականության հաշվին «խաղաղ ու բարեկեցիկ» է աղրում:

Հիմա ուզում են հարցնել՝ սեռագարների ջրաղացի ջրաղացողաններին. «կայուն ու բարեկեցիկ» Վրաստանում այդ ինչն էր վաս, որ այդքան մարդկանց հանց փողոց ու ստիպեց սրբել-սանել իրենց ճանադարին հայացված ամեն ինչ: Լավ, իրո՞ք չեք կարծում, որ մարդկանց դակասում է մի բան, որից առաջանում է բաց, որի դասարկությունը դրամական ռեւել արժեք եւ ռեւել բարձրահարկ չի կարող լցնել: Վրաստան լինի, Լեհաստան, թե Հոլանդիա, ամենուր նույնն է լինելու, հիմա կամ հետո, այլընտրանք չկա, բնությանը երկար դեմ գնալ չես կարող:

Հիմա թողնեմք Վրաստանին եւ հարց ասեմք մեզ՝ ինչ է սղասվում Հայաստանում ոչ հեռու աղագայում: Զգիտեմ՝ այս իշխանախոսմբը կվավերացնի՞ Սասնաբույսն եւ Լանգարոսեի կոնվենցիաները, թե՞ ոչ, բայց որ LQSF համայնքը լուրջ արմատներ է մխում մեր հողում, մեր աղագայի եւ մեր ազգային դիմագծի հաշվին, հաստա է եւ մտախոհիչ: Կաղը կամ մյուս օրը մեզ էլ են փորձելու Վրաստանի դես «ժողովրդավար երկիր» միջակ հազցնել, որը ոչ շատ երկար ժամանակ անց բերելու է նրան, ինչ այսօր մենք տեսնում ենք Թբիլիսիում: Եւ բոլորն են դաստվելու, մեռնելու՝ մեռնելու է, դասվելունը՝ դասվելու, ծեծվելունը՝ ծեծվելու: Սենք հո լավ գիտեմք, որ այդպես աղրել չենք կարող, դա նույնիսկ գիտեն նրանք, որոնք մի ֆանի գրոշի համար ծախվել են սասանային: Երբեւ մտածել եք մեր առանց այն էլ վիրավոր երկիր կդիմանա՞ ներհաղափական այնպիսի լուրջ բախումներին, ինչպիսին հիմա Վրաստանում է, թե՛ վերջապես կընկնեն մեր շարժադարներին գրելով՝ աստ հանգչի ժողովրդավար երկիր:

Հ.Գ. Աղաղակելով սեռագարների բնականության ու բանականության մասին, նրանց դաստիարակող բող իրենց հարց ասն. ինչդես եղավ, որ 2007թ. LQSF-ն հոգեկան հիվանդությունից դասակարգվեց հորմոնալ խանգարումների շարքում: Հո՞՞ հարյուրավոր LQSF-ներ չէին ներխուժել բժիշկների խորհրդատվական ու սղառնացել, թե կտղանեն բոլորին, եթե LQSF-ն շարունակեն համարել հոգեկան խանգարում: Ես չդողեցի, չէ՞, հարցրեցի:

Ռուբեն Գալջյան...

➔ **- Վանը լավ ինֆրադաշտամայություն է իրականացրել:**

-Այո, քանի որ առաջին իսկ օրվանից համաճարակային ունեցավ կանգնել ոսփ եւ հայաստանը, թե չի ընդունում Ջեդաթ բեյի հրավերը՝ զնալ բանակցելու: Եթե զնային, բոլոր դեկավարների վիզը կտրելու էին: Մենք մի բարեգործական կազմակերպություն ունենք, օգնում ենք այն ընթացիկներին, որ դատապարտվում կորուստ են ունեցել, եւ նրանց, որ դատապարտվում վիրավոր են դարձել: Այդ գիմպորների ուժեղությունը բանակն է՝ «Իմ դրոշմը դեմք, ես հեռ գնամ ընկերներին մոտ»: Նվիրյալ երիտասարդներ են, բայց ցավով արհ, աս աստիճան կոստրվեցին, քանի որ Ռուսաստանն առաջին օրվանից թույլ սվեց, որ թուրքիան գա, մեզի, հանգիստ ինչ ուզում է անի:

- Պարոն Գալջյան, Ռուսաստանը հայաստանում է, թե Հայաստանը չի համաձայնել հրադարարի՝ առավել վաղ արված առաջարկին:

-Հրադարարի դայմաններն ի՞նչ էին. Նախադեպ միտի ներկայացնելին, ոչ թե դատապարտված ժամանակ: Պիտի ասե՞լ սա անում ես, թե՞ չես անում, այլապես հարձակվելու են քեզ վրա: Զգիտե՛՛մ՝ նման բաներ եղել են փակ դռների հետևում:

- Պարոն Գալջյան, ի՞նչի վրա եք աշխատում հիմա:

-Ընդհանրապես աշխատում են արխիվներից զսնել այն փաստաթղթերը, նամակագրությունները, որ եղել են ժամանակին Հայաստանի, Ադրբեյջանի, արևելյան սահմանների վերաբերյալ: Մի 160 ամուն գրականություն գտել են արխիվից, խնդրել են, որ դրանց դասակարգումը սան, որ կարդան: Հայաստանի արխիվներում բավական նյութ կա: Կադաստրից խնդրել են, որ եթե կարողանան դրանք հեռագրել, զեկույցները հանձնեն իրենց: Եթե զսա, որ այնտեղ եղածը կարեւոր է միջազգային շեսակետից, անգլերեն էլ կգրեն:

- Թուրքերն ու ադրբեյջանցիները անընդհատ քաջանում են, թե Հայաստանը սեղ է՝ դեռի թրախեղու աշխարհ իրենց ճանադարիին, եւ այդ սեղը դիտի հեռացնել:

-Միտ ունեն այդ խնդիրը: Պանթուրական կազմակերպությունների, «Գործ գայլերի» մղասակն է այնտեղ բնակվող ոչ թրախեղուներին վերացնել: Աշխատեցին Պարսկաստանի Ասրիականների վայրով այդ գործն անել, բայց դարսիկները չընդունեցին: Թուրքներն ստանում դարսիկներն են խոսում, բայց թրախեղու ցեղեր կան, Ուզբեկստանն արդեն թրախեղու է դառնում, Տաջիկստանը՝ դարսկալեղու է: Շաս ֆադալներ դարսկական մակույթի կենսոմներ են եղել՝ Բուխարան, Սամարղանդը, բայց թուրքներաշին ասում էր, թե դարսիկները թուրքերից են վերցրել, իսկ Նոյ նահադեմն էլ... թուր էր:

- Հայկական վերահսկողության ժամանակ Շուշիի մզկիթը վերանորոգվեց: Ադրբեյջանը արունակ հայաստանում էր, թե դա իրենցն է, իսկ դաշտնական թեհրանը որեւէ անգամ չհակադրվեց:

-Քանի որ այդ սարածը դաշտնակա ճանաչված չէր: Երեւանի մզկիթի մասին երբ խոսեցին, դարսիկներն ասացին, թե 1776 թվականին իրենք են կառուցել: Ճարտարադես Արմեն Հախումադյանի հետ Իրանի մեր համայնփի հետ խոսեցինք, թե Կադույս մզկիթը դիտի վերանորոգել: Իրանի հնությունները դաշտնակա մախարադայությունից մեզ տեղեկացրին, թե ամեն բան՝ ֆինանսականից սկսած իրենք կանեն: Նորոգեցին, հիմա էլ իրենք դաշտնակա են: Իսկ Շուշիի դարադայուն Երեւանից հայ մասնագետներ էին զնացել: Պարսիկը չէր զնացել, քանի որ ճանաչված երկիր չէր, չէին ուզում Ադրբեյջանի սարածո նս դնել:

Իսլամական ֆարեգագրությունը 9-րդից մինչեւ 11-րդ դարեր բավական առաջադեմ էր, քանի որ կրոնը գիտականությունների չէր խանգարում: Մինչդեռ արեւմտեղում եկեղեցին արգելում էր ցույց տալ, թե երկրագունդը գունդ է: Իսլամական ֆարեգներում, աշխարհագրական գրքերում Բալխի անունով դարոց կա, որ սարածված էր աս: Դրանց մեջ կա մի աշխարհագրույց ֆարեգ, որի վրա աշխարհի սարեր երկրներ են նշվում, Պարսկաստանի կողմին էլ նշվում է Հայաստանը, հետո՝ մի 20 մանրակրկիտ ֆարեգ՝ ամբողջը իսլամական քաջանների: Իսլամից դուրս Հնդկաստանը կա, որ իսլամ էր, բացի դրանից ներկայացված է Ալթիրը, Հյուսիսային Աֆրիկան: Միակ ֆրիսոնյա երկիրը, որ իրենց բոլոր ֆարեգներում կա, Հայաստանն է: Կովկասի հարավի ֆարեգներում նշվում է միտ 3 երկիր՝ Աղվանք, Ադրբեյջան, որ Ասրիական նահանգն է եւ Հայաստան: Մի ֆանի ֆարեգագետ դաշտնակա նշում են՝ ֆանի որ թվարկած երեք արեւմտական խիտ մեծ կարդեր ունեին: Նույնիսկ նշված են Հայաստանի ֆադալների անունները՝ սկսած Սալմասից մինչեւ Վանա լճից հարավ զսնվող Տիգրանակետ, Արարս լեռը՝ որդես երկնա լեռ, նրան մեծ Դվինը, որ ժամանակին Հայաստանի մայրաքաղաքն է եղել, Էրզրումը՝ Կալիկլա անվամբ, Կարինը:

Տարագրույց վարեց ԱՆՏԵՏ ՏՈՎՄԵՓՅԱՆԸ

Կրնայ հերթը հասնիլ նաեւ Իրանին

Կովկասի սարածին իրա բարեկամներ չունի Հայաստանը. ունի առաջակցներ, որոնք կադուած են անոր ֆադալական հասարակաց ասիերով. անոնք են Ռուսաստանն ու Իրանը: Ռուսաստանի դարադային հարցը աս բարդ է, որովհետեւ Արեւմտեղը բացայայտ կերով սազմադներ կը յառաջացնե՞ն անոր սահմաններուն վրայ՝ սկարացնելու համար զայն, որդեպի ան չկարենայ վերսին վերածուիլ գերգոր տրութեան, ինչդեւ էր ան սովեթ քաջանին:

Այդ խնդիրներու արծածման կամ յառաջացման գործոմներէն մէկն ալ Թուրքիան է, որ մէկ կողմէ կը ձեւացնէ ծառայել Արեւմտեղի ասիերուն եւ միա կողմէ կը հետադարձ իր համաթուրանական ծրագիրը. հետեւաբար Ռուսաստանը կարգ մը ճակասներու վրայ համակերպումի դայմանադիրներ կը սորադէ Թուրքիոյ հետ, գադելու համար այս վերջոյն նուաճողական ախորժակները. եւ այդ ընթացիին կը հարկադրուի զոնել իր դաշտնակցներուն ասիերը, ինչդեւ դասահեցաւ - եւ կը արունակէ դասահիլ - հայ-ասրիեյանական վերջին դասահեցումն ընթացիին:

Հայաստանի միւս ասիակց դաշտնակցն է Իրանը, որ վերջին դաստրազմին, առ երեւոյթ, որդեգրեց չէզոք ֆադալականութիւն մը, հակառակ որ Ասրիեյանի յադաճակը եւ հողերու գրաւումը ներակ էին անոր ասիերուն, որովհետեւ անիլ ես դիտի ընդարձակելին Ասրիեյանի սահմանները Իրանին հետ՝ անիլ մոտեցնելով Իրալիլ վերահսկողութիւնը Իրանի վրայ, Ասրիեյանի հողադաշտնակցն է: Այս բոլորով հանդերձ, զգալի էր Թեհրանի համակրանը ֆրիսոնեայ Հայաստանի նկասմամբ, ընդդէմ իր կրոնի յարած Ասրիեյանին:

Պատրազմէն տս ալ Իրան նախաձեռնեց կարգ մը ֆայլեր, որոնք ի նղաս էին Հայաստանին. օրինակ՝ ան յայտարարեց, որ Հայաստանի հարակ վրայ սահմանային որեւէ փոխդիտութիւն կարմիր գիծ էր Թեհրանի համար. ակնարկութիւնը, բնականաբար, Չանգեզուրի միջանցիին մասին է, որ սարեր մեկնաբանութիւններու ենթակայ է Երեւանի եւ Պաքուի մէջ:

Հայկական կողմին համար միջանցը ադաշտնակալումն է ճանադարներուն, մինչդեռ Ասրիեյանին էր Թուրքիոյ համար Հայաստանի ինֆրիտադուստեան արայանձնումն է Սիւնիիի նահանգին մէջ: Թուրք-ասրիեյանական վերջին ձեւումը մեղմելու համար Իրան այլունսրամ մը առաջարկեց Ասրիեյանին՝ իր սեփական հողամասին վրայով միջանց մը սրամարդել վերջինին՝ միացնելու համար Ասրիեյանի մայր ցամաքամար Նախիջեւանի ինֆալար հանրադեսութեան:

Մինչ Իրան, ասիերու համարութեամբ, կը փորձէ սասարել Հայաստանին, միւս կողմէ ինք կը զսնուի գոյութենական ճակասումի մը հաւանականութեան դէմ. որովհետեւ, Արեւմտեղ, ասիակցութեամբը Թուրքիոյ եւ Իրալիլի, սկսած է կրկին իր օրակարգին վրայ դնել Իրանը անդամահատելու ծրագիրը:

Կարգ մը աղէալի ծրագիրներ յաճախ հրադարակ կը նետուին անմեղ սարազներու ներքեւ եւ տսքեն, ծաւալ սսանալով, կը վերածուին միջազգային ֆադալական խնդիրներու: Օրինակ, Մեղրիի միջանցիի հարցը հրադարակ հանում էր Փոլ Կողղիլ կողմէ եւ աս մը մեկնաբաններ հեղինակին երեւակայութեան արդիւնը նկատեցին զայն,

մինչեւ որ ան սարածուեցաւ ու վերածուեցաւ միջազգային ֆադալական լուրջ խնդրի մը, որ այսօր կախում է Հայաստանի գլխուն վրայ:

Կողղիլ ծրագրին նման ուրիշ ծրագիր մըն ալ հրադարակ հանում է այս օրերուն եւ կը սղառնայ Իրանի հողային ամբողջականութեան: Իրականութեան մէջ ծրագիրը նոր չէ, սակայն դարբերաբար ան կը դրեւորուի սարբեր երկիրներու ֆադալական օրակարգին վրայ. օրինակ, ժամանակին, ան գլխաւոր օրակարգն էր Ասրիեյանի նախագահ Աղուֆազ Էլչիդէին, որ կնառադարէր Իրանի հիւսիսը զսնուող Ասրիեյանական միացնել Ասրիեյանին: Էլչիդէի անկումով դաի մը մոռացութեան տրուեցաւ այդ խնդիրը: Սակայն ան դարձեալ դրուած է ննութեան միջազգային հրադարակի վրայ: Արարեւ, **Պրենսա Շէյքըր** որ խորհրդական մըն է Պաշտամութեան եւ Ժողովրդակարութեան (Foundation for Defence and Democracies) հիմնաւորին, հրասարակած է զիր մը եւ սեմինարներ կը սարէ՝ նախաստելով կամ ֆազալերելով Իրանի հողային ամբողջականութեան անդամահատումը: Գիրին վերնագիրն է «Իրանը անիլին է ֆան Պարսկաստանը» (Iran is more than Persia): Այդ հասորին էջ կնադարադառնայ Իրանի փոքրամասնական խնդիրներուն, որոնց զարգացումով ան «հասունցած կը նկատէ Իրանի փոքրամասնութեանց դայթումը»: Այդ փոքրամասնութիւններն են ասրիեյանցիները, ֆիւրերը, դելուլիները եւ արաբ աիվազաները:

Չեղինակը կը մասնանւէ, որ Իրանի բնակչութեան կտըր կը բաղկանայ ոչ-դարսիլ փոքրամասնութիւններէ, որոնք ըստ իրեն կը մնան իրադրուած: Ան մասնաւորաբար կը կերոնանայ ադերի ազգաբնակչութեան որ կը ներկայացնէ Իրանի 80 միլիոն բնակչութեան 21 միլիոնը: Չեղինակը մասնաւորաբար կը նշէ թէ փոքրամասնութիւնները յասկարդել կը բնակին Իրանի սահմանային զոսիներու վրայ եւ սահմանէն անդին կը տսնեն անիլ բարո վիճակը իրենց ազգակիցներուն:

Մասնաւորաբար կերոնանալով ադերի փոքրամասնութեան նկրումներուն վրայ, հեղինակը կը նշէ, թէ անոնք զայրացած են Իրանի կերոնական կառավարութեան դէմ, որ 44օրեայ դատապարտման ընթացիին թոլլարած է նուսական բանակին, որ զինամթերֆ հասցնէ Հայաստան, Իրանի օդային սարածով: Նոյնդեւ ան կը նշէ, թէ Իրանի ադերի բնակչութիւնը համակրանով եւ երախտով տոգորուած է Իրալիլի նկասմամբ, որ զէնք մասակարարած է Ասրիեյանին եւ դատապարտման տս ալ՝ բժշկական սղասարկութիւն հասցնելով ադերի վիրաւորելութիւնը:

Տիկին Պրենսա Շէյքըր մասնաւորաբար կը ցեւէ այն դարազան, որ Պարսկաստանի դեսութիւնը կրնայ ֆադալականութիւն մը որդեգրել եւ իր լրասու միջոցներով զայն սիտել, սակայն, կընէ, Իրանի փոքրամասնութիւնները կը դիտեն ու կը լսեն դրացի երկիրներու հաղորդումները, արաբական երկիրներէն, Թուրքիալէն եւ Շիակոյէն սիտուող «Կիւնազ» հետնուսակայանէն:

Արդարեւ, այդ լրասումիջոցները եւ ընկերային ցանցերը, որոնք չեն ճանչնար երկիրներու սահմանները, աղակայունացման դեր մը կը կասարեն որեւէ երկրի մէջ, եւ այս դարադային՝ Իրանի: Իրանը դայթեցնելու եւ անդամահատելու մէջ ասիակցներ են Միացեալ Նահանգները, Իրալիլը, Թուրքիան եւ Աս-

րիեյանը:

Երբ նախաձեռնուեցաւ «արաբական զարուն» որակուած աղէալի ծրագիրը, նղասակն էր ֆանդել որեւէ երկիր, որ սղառնացած էր կամ կրնար սղառնալ Միջին Արեւելի մէջ Իրալիլի գերակայութեան: Այս հաստատումը ոչ արդիւնէն է մեր վերլուծման, ոչ բանդադուսամէ է եւ ոչ վիրաւորամբ որեւէ երկրի. այլ ծրագիր մըն է, որ փաստական կերով հրադարակ էլաւ, երբ Ուիլիլիս գադոնադերեց այդ օրուան Միացեալ Նահանգներու Պրենսական ֆարսուդար Հիլըրի Քիլմըրնի հետադիրը, որ սառադորտէն կընէր «Քանդեմ Սուրիան Իրալիլի համար»: Եւ իրօք այդ ֆանդումին զոի գացին Իրալը, Սուրիան եւ Լիբիան: Տանկին վրան էր նաեւ Իրանը, որուն հերթը չէր հասած սակալին: Այսօր, կերեւի սիկին Շէյքըրի միջոցաւ կը յայտարարուի, թէ հերթը հասած է Իրանին:

Ասրիեյան, վերջին դատապարտման տս աղարացած կը տսնէ իր յաակնութիւնները Իրանի ադերի բնակչութեան իւրացումով, ընդարձակելու իր սարածը: Թուրքիան իր հերթին, հիմնաբար դրած ըլլալով Մեծ Թուրանի, Էրսողան-Ալիեի դաշտնակցային դաշիմով, Շուշի վերջին հանդիման, կը ծրագրէ յադաբար ծաւալել կովկասեան քաջանին մէջ: Ռուսաստան, որ աս մը ծրագիրներու մէջ ասիակց կը նկատէ Իրանի, վերջին քաջանին մասն է մրցակցային յարաբերութեան մէջ Թեհրանի հետ:

Ամերիկա, նախաձեռնելով հանդերձ Իրանի հետ կնում հիվէական ոյժի դաշիմը վերակազմելու ֆադալականութեան, չէ հրաժարած Պուլ-Չէյնի օրակարգէն, որ կը նղասակարդէր նաեւ «արաբական զարուն»ի աղէը հասցնել Իրան:

Եթէ բոլոր այս ասիակցները հասնին իրենց նղասակին, անդամահատելով կամ խռովելով Իրանը, Հայաստան ուրիշ սազմադ մըն ալ դիտի ունենալ իր սահմաններուն վրայ:

Բարեբախտաբար Իրան հզօր երկիր մըն է, եւ հակառակ Արեւմտեղի մէջ սիտող կարծիին, Թեհրան ունի դիւանագիտական հզօր հնարաւորութիւններ:

Կը մնայ որ Հայաստանը եւս վերականգնէ իր դիւանագիտական կառոյցը դիմակալելու համար այդ բարդ խնդիրները, որոնք դարադուած են ու կը արունակեան դարադուիլ սարածադաշտին մէջ:

Կը մնայ մադթել նաեւ, որ Պրենսա Շէյքըրի հրադարակ նետած ֆադալական փուլիկը չուներնայ բնոյթն ու ճակասագիրը Փոլ Կողղիլի ծրագրին:

Խոնբազրական «Պայքար» ասարաբերիլի

«ԱԶԳ» ՀԱՐԱԹԱԹԵՐԹ
Հրասարակութեան L սարի
Հրասարակիչ
«ՎԱՀՍԼ ԹԵՔԵՅԱՆ»
սոցիալ-մակուբային
հիմնադրամ
Երեւան 0010, Եզնիկ Կողղադի 20/3
e-mail: azg@azg.am,
azgdaily@gmail.com
www.azg.am

Գլխաւոր խմբագիր
ՅԱԿՈՒ ԱՆՏԵՔԵԱՆ
Հաշակաղաղութիւն (գովադը)
հեռ. **010 582960**

Հանակարգչային արունաժը
«Ազգ» թերթի

“AZG” Weekly
Editor-in-chief H.AVEDIKIAN
Phone: 374 010 582960
20/3 Yeznik Koghbatsi st.,
Yerevan, Armenia, 0010